

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

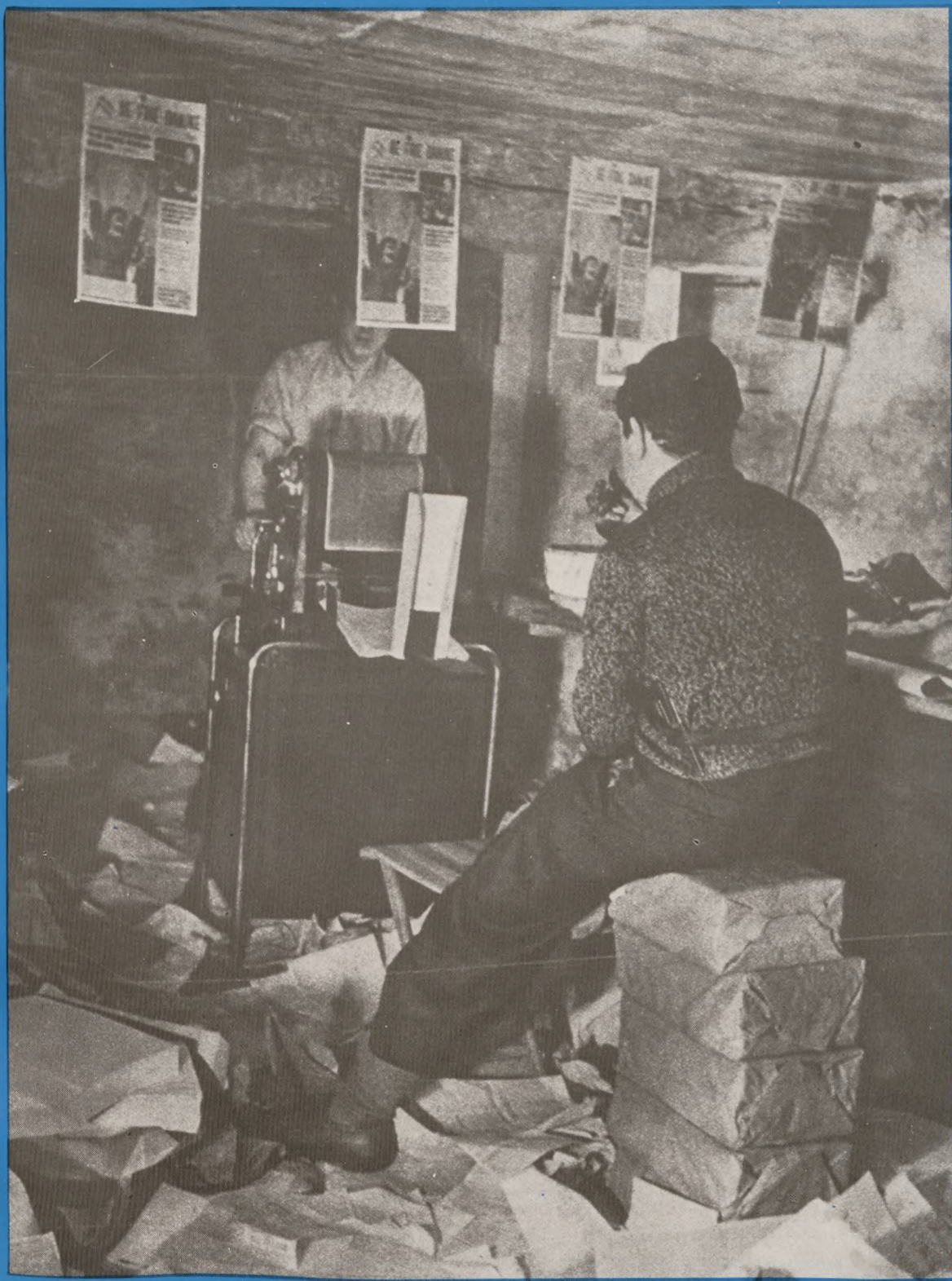
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 6
November
1984

Selv om hotel »Alba« i Bredgade var besat af tyskerne, trykkes der illegale blade i baghuset. Duplikatoren er i fuld gang, og med ryggen til sidder afløseren og holder spisepause.

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. (03) 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lundeborg, Hesselager. (09) 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehomeadressen er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. (04) 46 53 42.

Tilsynsførende: fru Karin Boysen, Østerbyvej 46, Østerby, tlf. (04) 46 51 75.

Medlemmer: Iflg. fundatsens paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Civilingeniør Mogens Dyré,

Hestehavevej 3, Sjellerupskov, 6430 Nordborg. Tlf. (04) 45 86 22.

Næstformand: Kontorchef, cand.jur. Hans Andersen,

Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. (03) 86 55 59.

Kasserer: Maskinmester H. P. Skjoldborg, Skovbrink 9, 6400 Sønderborg.

Tlf. (04) 42 57 07. Giro 1 00 07 80.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg.

Tlf. (06) 81 07 09.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11,

5874 Lundeborg, Hesselager. Tlf. (09) 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. (04) 67 31 53

Direktør Bernth Johannesson
Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby
Tlf. (02) 87 02 64

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2. t.v., 2800 Lyngby
Tlf. (02) 88 12 42

Arkitekt M. A. A. Børge Andresen
Stokkevad 6, 2850 Nærum
Tlf. (02) 80 13 40

Læge Axel Jørgensen
Duebrødrevej 14, 9000 Aalborg
Tlf. (08) 12 06 70

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9 7100 Vejle
Tlf. (05) 82 65 72

Skræddermester Povl Brandt
Glerupvej 19, 2610 Rødovre
Tlf. (02) 91 13 72

Oberst K. Kjeldsen
Hallingager 47, 5750 Ringø
Tlf. (09) 62 31 63

Provst Poul Riis
Hostrupsvej 9, 4200 Slagelse
Tlf. (03) 53 35 34

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslæt
Tlf. (04) 44 76 04

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. (06) 27 04 28

Solveig Skjøtt
Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. (02) 48 56 74

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. (07) 12 11 84

General Fl. B. Larsen,
Kongstedgården, 4293 Dianalund.
Tlf. (03) 56 02 07

FANGESAMMENSLUTNINGENS REKREATIONSFOND

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreationsophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningssekema kan rekvireres hos formanden: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreationsopholdets samlede pris, dog max. kr. 2.500.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreationshjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningssekemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreationsopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Bladet

**Pigtraad -
Gestapofangen**

Udkommer med 7 numre i år.
(De lige mdr. + november).

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Poul Nielsen,
Bjernerdevej 40 A,
2700 Brønshøj
(01) 74 26 35

Telefontid: kl. 17-18

Årsabonnement 50,- kr.

Udenfor Skandinavien betales et
portotillæg på 20,- kr.

Giro 9 31 54 54.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt ved
henvendelse til udleveringspost-
kontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark,
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1,
8600 Silkeborg
(06) 81 07 09

Frode Toft,
St. Kongensgade 63,5,
1264 København K
(01) 15 59 57

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Jubel-året forberedes	147
Skoletjenesten gøres klar	148
Sangbogen fra Sachsenhausen	149
Runde dage	151
Pilgrimsfærden til Arnhem	150
Af Dagens Post	152
Hvad billederne fortæller	153
Besættelsestidens humor	154
Også sabotage i KZ-lejrene	158
Godt at vide	160
Er nynazismen farlig?	162
Kammeraterne fortæller	163
Foreningerne	164
Bøger	165
Adresseliste	168

De følgende numre af vort blad
udkommer 15/12 1984 og 15/2
1985.

Stof fremsendes senest 4 uger
før de nævnte dage.

Pigtraad - Gestapofangen

NR. 6

NOVEMBER 1984

39. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra
Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben . Dachau-klubben . Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen . Landsforeningen Gestapo-
Fangerne . Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen . Hannover-Stöcken-gruppen . Horserød-Foreningen
Landsforeningen af kz-fanger fra
Neuengamme . Ravensbrück-gruppen . Sachsenhausen-foreningen . Stutthof-foreningen . Theresienstadt-foreningen

Jubel-
året

40-års dagen for befrielsen fejres i 1985

I begyndelsen af 1984 nedsatte statsministeren et rådgivende udvalg til at fremkomme med forslag til højtideligholdelsen af 40-års dagen for Danmarks befrielse 4. og 5. maj 1985. Udvalget har stiftamtmand Henning Strøm som formand og består i øvrigt af oberstløjtnant F. Blixenkron-Møller (forsvarsministeriet), provst Claus Viggo Harms (kirkeministeriet), kontorchef Fr. Schydt (justitsministeriet), direktør Senn Seehusen (Frihedskampens Veteraner) og kontorchef Frode Toft (Frihedsfonden). I udvalgsarbejdet har desuden deltaget observatører fra radioen og fra TV.

Udvalget har haft en række møder, bl.a. med repræsentanter for socialministeriet, undervisningsministeriet og Dansk Ungdoms Fællesråd. Kontakten til modstandsbevægelsen og fangeorganisationerne varetages gennem Senn Seehusen og Frode Toft, der har etableret sig som koordineringsudvalg for modstands- og fangeorganisationerne, hvis repræsentanter foreløbig har været til et orienteringsmøde i Frihedsmuseet. Frihedsfondens kontor fungerer som sekretariat for koordineringsudvalget.

Oplysning om besættelsestiden

Da en stigende del af befolkningen ikke har oplevet besættelsestiden, bør der organiseres en forudgående oplysningskampagne og orientering om besættelsestiden og befrielsens betydning for friheden og demokratiet.

Dette gælder ikke mindst over for ungdommen, hvorfor radio, T.V. og undervisningsinstitutionerne, højskolerne o.s.v. bør yde en indsats på dette område. Der vil fra undervisningsministeriet blive udsendt opfordring herom.

Men her kan også Frihedsmuseet og modstandskampens forskellige organisationer bidrage med arrangementer, materiale og foredragsholdere.

Også lokale museer og biblioteker opfordres til at arrangere særudstillinger, foredrag m.v.

Med henblik på forberedelserne har statsministeren tilsendt alle landets borgmestre opfordring til at tage initiativ til den lokale højtideligholdelse af dagen.

Folkemøde 4. maj og fakkeltog

Det er hensigten at holde et stort folkemøde den 4. maj på Rådhuspladsen i København. Tilsvarende folkemøder forventes holdt landet over.

Senere på dagen er der en højtidelighed i Frihedsmuseet, og om aftenen den traditionelle højtidelighed i Mindelunden i Ryvangen, denne gang med afsluttende fakkeltog til Gentofte Rådhus.

Der planlægges også en Galaforestilling 4. maj om aftenen i København.

Befolkningen vil blive opfordret til at genoplive traditionen med levende lys i vinduerne, og hvor det er gennemførligt vil offentlige bygningers facader blive oplyst.

Kransenedlægninger 5. maj

Søndag den 5. maj om morgenen foretages en række officielle kransenedlægninger, hvor det forventes, at de berørte organisationer deltager. Der finder sådanne kransenedlægninger sted mange steder i landet.

I København bliver der tale om kransenedlægninger i Mindelunden, Holmens Kirke, Søfolkenes Mindeanker ved Nyhavn, KZ-mindesmærket ved Helligåndskirken og Fællesmindesmærket på Vestre Kirkegård.

Kl. 10 er der mindegudstjeneste i Københavns Domkirke, og mindedagen vil blive markeret ved mindegudstjenester i de fleste af landets kirker.

»De sidste timer« — genudsendes

Et af de mest talende skriftlige vidnesbyrd om modstandskampen og dens ofre er bogværket »De sidste timer«, der indeholder breve fra dødsdømte modstandsfolk. Udvalget søger nu at tilvejebringe midler til en genudgivelse af dette værk, der har været citeret næsten overalt i Europa. Hvis det lykkes ved velvilje fra forskellig side, er det hensigten at stille bogen til rådighed for biblioteker og undervisningsanstalter.

Hædersgaven

Udvalget har drøftet loven om erstatning til besættelsestidens ofre og har gennemgået regler for og størrelse af hædersgaven, der oprindeligt var på 800 kr. årligt. Hædersgaven reguleres ikke automatisk, men er ved en række særlige højtidsdage for befrielsen blevet forhøjet ved særlig folketingsbeslutning. Udvalget har fundet det rimeligt, at spørgsmålet om en yderligere forhøjelse nu tages op i anledning af 40-års dagen.

Foreløbig oversigt over foreningsarrangementer

Der foreligger allerede foreløbige meddelelser om en række foreningsarrangementer i foråret 1985 i forbindelse med 40-års dagen, og vi bringer her denne foreløbige liste (og modtager meget gerne meddelelse om flere arrangementer):

Ca. 10. marts holder **Stutthofforeningen** højtidelighed i anledning af 40-års dagen for Stutthoffangernes befrielse under døds marchen i Polen.

Den 14. april holder **Theresienstadtforeningen** højtidelighed i anledning af 40-års dagen for den sidste hjemtransport med De hvide Busser.

Den 5. maj er der en række arrangementer:

Frøsløvlejrens Venner afholder et arrangement i Frøsløvlejren.

»Kammeraternes Hjælpesfond« arrangerer den sædvanlige højtidelighed i Mindelunden i Ryvangen med efterfølgende fakkeltog til Gentofte Rådhus.

Haderslev kommune og Garnisonen i Haderslev arrangerer den traditionelle lysfest foran Haderslev kaserne.

Den 5. maj bliver der en lang række arrangementer landet over. Vi har foreløbig kendskab til følgende:

Region III (Syddjylland) holder højtidelighed ved mindesmærket »Klokkestabelen« på Skamlingsbanken.

Den danske Brigade holder stævne i Helsingør og Helsingborg.

Landsforeningen Gestapofangernes Sjællandsafdeling afholder i forbindelse med gudstjenesten i Helligåndskirken (lige efter gudstjenesten) højtidelighed ved KZ-mindesmærket.

Foreningen Gestapofanger fra Besættelsen foretager kransenedlægning ved KZ-mindesmærket ved Helligåndskirken kl. 12.

Frihedsmuseets Skoletjeneste får bedre vilkår

Når prins Henrik den 7. januar 1985 foretager den officielle indvielse af Frihedsmuseets underjordiske tilbygning, får museet blandt andet rådighed over et længe savnet undervisningslokale. Her vil skoleklasser og andre besøgende grupper få tilbudt en uddybning af de forskellige temaer, som udstillingen berører. Mulighederne for at gøre stoffet levende bliver mangfoldige, idet der kan fremdrages originale museumsgenstande fra magasinerne og vises på dias, film eller video. Det er tanken at udnytte lokallet også til f.eks. filmsaftener for interesserede, og det må i det hele taget understreges, at ikke kun skoler, men grupper af enhver art fra spejdertroppen til den lokalhistoriske forening kan benytte sig af vore tilbud.

Mere end en fortælling af historiens ark

Hidtil har undervisning kun kunnet tilbydes i form af omvisning i udstillingen; en mulighed, som udnyttes af godt en fjerdedel af de ca. 800 grupper, spændende fra folkeskoleklasser til udenlandske universitetshold, der årligt besøger museet. Omvisning vil fortsat blive tilbudt som en mulighed for en ge-

nerel introduktion. Men ved undervisning i et lokale uden for udstillingen vil man langt bedre kunne tage særlige emner op og tilpasse formen efter deltagerens forudsætninger. Ikke mindst får dialogen mellem museumsmedarbejderen og de besøgende bedre chancer, sådan at også de personlige holdninger til besættelsestiden, som eksempelvis mange større skoleelever har dannet sig, kan bidrage til at gøre undervisningen til mere end en fortælling om en overstået historisk periode. Mange af de principielle spørgsmål, som besættelsestiden sætter fokus på, er jo i høj grad relevante, også når man skal tage stilling i dagens samfund.

Også andet end undervisning

Frihedsmuseets skoletilbud omfatter andet end undervisning. Vi har en mangeårig tradition for udlån af mapper med fotos og originalt materiale som f.eks. rationeringsmærker, illegale blade, avisspisersedler og tyskeres bekendte lysegrønne OPROP. Vores generelt anlagte skolemappe udlånes mere end 100 gange årligt, både til forberedelse af besøg og til skoler, der ikke har mulighed for at komme på museet. Også tidli-

Emnemappe om den københavnske folkestrejke 1944 fra Frihedsmuseets Skoletjeneste.

gere modstandsfolk er velkomne til at låne den til brug for f.eks. foredrag. Mod godtgørelse af museets udgift til porto kan man låne den i 1 måned.

Ved siden af denne generelle mappe findes en række emnemapper med materiale om afgrænsede emner eller bestemte lokaliteter, f.eks. hverdagen, den københavnske folkestrejke eller Aalborg 1940-45. Om nogle emner findes desuden dias-serier eller kassettebånd. Dette emnemateriale er blevet til gennem årene på opfordring fra skoler og andre interesserede. En fuldstændig oversigt over, hvad der er mulighed for at låne, findes i vores skoleinformationsfolder, som kan rekvireres på tlf. (01) 13 77 14.

Der er således ikke tale om, at vi skal til at bygge et skolearbejde op fra grunden. Men med et undervisningslokale får det hidtidige arbejde betydeligt bedre rammer, og vi håber selvfølgelig at kunne aflæse effekten på den måde, at endnu flere end hidtil vil benytte sig af vore tilbud.

Henrik Lundbak
skolekonsulent

Das Lagerliederbuch

- en sangbog fra Sachsenhausen
Af Jørgen Mågård, Padborg

Det alsidige tyske grammofonpladeforlag »pläne« i Dortmund udgav i 1980 en interessant og særpræget sangbog »Das Lagerliederbuch« med sange,

Lieder
gesungen, gesammelt und geschrieben
im

Konzentrationslager
Sachsenhausen
bei Berlin
1942.

Titelbladet for den illegale sangbog fra Sachsenhausen. Ved indbindingen er der sket en kraftig beskæring, så ordet Buch er forskåret.

som blev sunget, samlet og nedskrevet i koncentrationslejren Sachsenhausen ved Berlin i 1942. Det er velfortjent, at sangbogen allerede i 1983 udkom i 4. oplag.

I et forord af Sachsenhausens illegale lejrkomité fortælles om sangbogens historie. Den blev lavet som fødselsdagsgave fra tyske lejrkammerater til Willy Feiler, som havde været funktionær i det kommunistiske ungdomsforbund. Ved en list lykkedes det senere Feiler at flygte fra lejren iført kvindetøj. Det eneste, han havde med sig ved flugten, var en pistol med ammunition - og sangbogen. Der var flere håndskrevne sangbøger i Sachsenhausen, men denne er vist den eneste, der er bevaret for eftertiden.

Og hvordan blev denne sangbog så til? I lejrens bogbinderi blev der hemmeligt fremstillet en bog med blanke blade, som blev viderebragt til en kunstnerisk begavet fangekammerat, der havde sit arbejde i bygningskontoret, hvor SS bl.a. planlagde specialiteter som nakkeskudsanlæg og gaskamre.

Fangen, hvis navn er glemt, havde her en arbejdsplads, hvor han ikke altid blev overvåget af SS, og det gav ham mulighed for at arbejde på sangbogen. Teksterne fik han fra medfanger, som indsamlede dem blandt kammeraterne. Arbejdet var langt fra ufarligt. Var det blevet opdaget af SS, ville det have medført pinsler og sandsynligvis døden for kunstneren og hans medvidere. Alene brug af papir blev betegnet som »røveri af statens ejendom« og straffet med døden.

Uge efter uge, måned efter måned arbejdede kunstneren på sangbogen. Ord for ord, linje efter linje, skrev - eller rettere tegnede han, til bogen var færdig, og han lavede vignetter, illustrationer, til mange af sangene. Den foreliggende udgave af sangbogen er en tro kopi af originalen, og af dokumentariske grunde står enkelte sider derfor blanke, og også nogle ufærdige tegninger gengives.

Med sine 153 sange omfatter »Das Lagerliederbuch« vel så godt som alle sange, der blev sunget i koncentrationslejren på de hemmelige sang- og kulturfæstere. Det er et bredt udvalg af tyske sange og viser, der i nogen grad spejler de vidt forskellige kredse, hvorfra de tyske fanger kom. Ved siden af sange fra Sachsenhausen er der også sange fra Buchenwald, Esterwegen og andre lejre, og blandt dem den nok mest kendte kz-sang »Lied der Moorsoldaten«, der blev til i 1933 i Börgermoor-lejren. Og der er

Die Gedanken sind frei

Die Gedanken sind frei, wo kann sie erdnen,
wie fliegen über alle Berge und Täler,
kein Mensch kann sie fassen, kein Feind sie erdnen,
es bleibt dabei: Die Gedanken sind frei.

Ich denke, was ich will, und was mich begehrt,
das alles ist der Welt, und mich es nicht erdret,
keine Kräfte und Feinde kann niemand erdnen,
es bleibt dabei: Die Gedanken sind frei.

Ich liebe den Herrn, meine Pflichten vor allem,
sie tut mir allers am besten gefallen,
Feind bin nicht allwissend, niemand Glas heile,
meine Pflichten dabei: Die Gedanken sind frei.

Nur sperrt man mich ein in finsternen Kerker,
das alles sind reise vergessliche Worte,
dann meine Gedanken wachsen die Wunden
sind fesseln entwert: Die Gedanken sind frei.

Wenn will ich auf immer den Sorgen entweichen,
und will mich immer mit Spielen mehr plagen,
dann kann ich in Sorgen stets liegen und jagen,
und denken dabei: Die Gedanken sind frei.

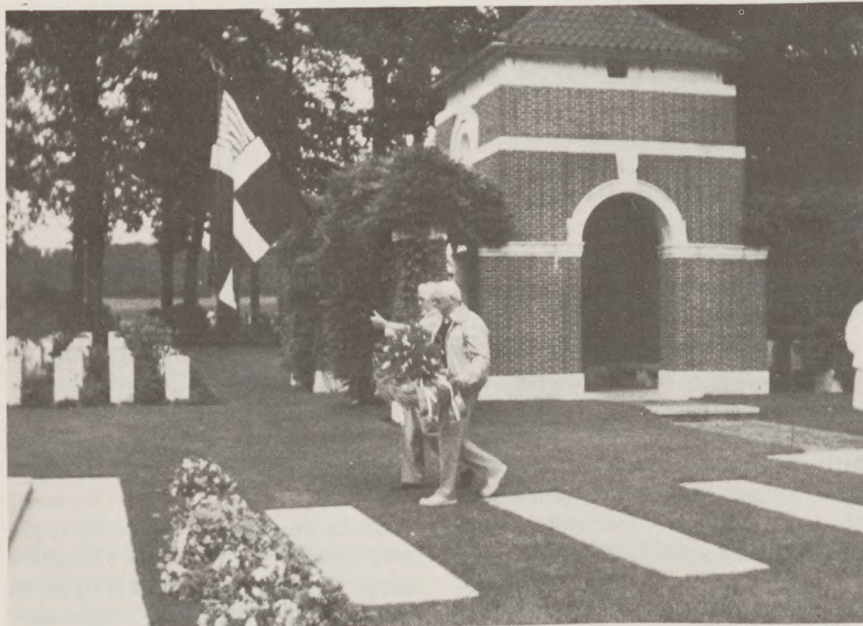
Ordene »Die Gedanken sind frei« nævnes i teksten.

sange fra arbejder- og ungdomsbevægelsen, »vandrefugle«-sange, somands-sange, soldater- og drikkeviser og naver-sange. Mange af teksterne kendes næppe af danske, men de fleste nikker vist genkendende til »Auf der Lüneburger Heide«, »Im Krug zum grünen Kranze« og »Die Gedanken sind frei« (Tankerne er frie). Netop sangen var med til at give tanken flugt fra den uhyggelige hverdag i kz-lejren.

Mange af sangene er politisk ret uskyldige, men visse linjer fik i koncentrationslejren en særlig betydning, således den banale linje »Uns geht die Sonne nicht unter« (For os går solen ikke ned). Enkelte sange blev også digtet om. Det hændte, at fangerne selv i nær- væk af SS af fuld hals sang sørøverisen, og i stedet for »Unsere Fahne so schwarz wie der Tod« (Vor fane så sort som døden) sang man: »Dann steigt am schwankenden Mast empor unsere Fahne so rot wie das Blut« (Da stiger mod mastens svajende top vor fane så rød som blod).

»Das Lagerliederbuch« viser den store betydning, sangen havde for sammenhold og fællesskab, og man aner, at sangen var med til at give den enkelte styrke. Sangbogen er godt trykt, og som det sjældne dokument den er, fortjener den også opmærksomhed i Danmark. *Das Lagerliederbuch*. 4. oplag, 1983. (Næsten udsolgt) 99,00 kr. Verlag »pläne« i Danmark: Musikbutik, v. Bent Johansen, Storegade 22, 6100 Haderslev. Tlf. (04) 52 13 00.

Pilgrimsfærd til Arnhem og Neuengamme

Ove Hansen med fanen og Evald Lægteskov med kransen på vej til monumentet i Arnhem.

Neuengammeforeningens årlige pilgrimsfærd blev igen en realitet i september 1984. Det løfte, man gav hinanden for 40 år siden »I skal aldrig blive glemt«, er atter en gang blevet holdt med stor trofasthed.

Selv om flokken af egentlige pilgrimme år for år skrumper ind - hver gang er der ansigter, man savner - dukker også nye op, børn og børnebørn, som ved selvsyn vil have indblik i, hvad der overgik deres kære dengang.

Fynboerne startede fra Odense fredag den 7. september i en lidt forsinket, men velforsynet bus, og Niels Sørensen og Peter Damgård var gode tilrettelæggere af turen.

I Fredericia steg jyderne på, og da flokken på 27 ialt var samlet, gik det i dejligt vejr og munter stemning mod grænsen. Her gjorde man et lille stop, købte ind, fik noget i skrutten, ingenting blev forsømt, og således rustede fik vi kræfter til den videre fart.

I Oldenmoor holdt vi igen og drak eftermiddagskaffe. Stemningen i vor flagsmykkede bus var hele tiden i top, godmodige drillerier og vitser fløj om ørerne og udløste hjertelig latter. Det er kammeratskab på højeste plan.

Først på aftenen kom vi til Dörpen, blev installeret i dejlige værelser med bad, og kl. 20 blev middagen serveret i den hyggelige restaurant. Godt trætte efter strabadserne gik man i seng, for næste dag ventede nye oplevelser.

På besøg i Arnhem

Efter solid morgenmad entrede vi bussen og kursen blev stukket mod Arnhem i Holland. Grænseovergangen blev målet for indkøb, lige fra tobak til blomsterløg.

Under køreturen nød vi synet af de kønne haver og nydelige huse i det frodige Emsland, der i stor udstrækning benyttes til gartnerier. Byggestilen skifter drastisk, når man kører ind i Holland - mærkeligt at sådanne særpræg kan skifte på blot få kilometer. Holland har et fint vejnet med store flotte strækninger, prydet med blomstrende lyng.

I Arnhem skulle vi på et hotel i udkanten af byen møde en kontaktmand, som Niels Sørensen og Ove Laursen havde en aftale med. Vi kendte ham ikke,

men han havde lovet at være guide, så forventningerne var spændte. Efter små afstikkere, bl.a. til en golfbane, fandt vi hotellet og vor mand. Det var den danskfødte Svend Meyer, og han havde sin hollandske kone Corrie, som talte flydende dansk, med.

Svend og Corries forventninger var også store. Hvem skulle de møde i den bus, der var udgået fra Odense?

På trods af mange år skulle det vise sig, at man kendte hinanden, og bevægelsen var stor. Corrie og Svend, som er jøder, blev sammen med deres to små børn taget af tyskerne netop da de var i færd med at flygte til Sverige. Man var så langt, at børnene havde fået bedøvende midler inden overfarten over sundet, men de blev taget og sendt til Horserød, medbringende kufferter og madpakker. Efter en tid i Horserød blev de i november 1943 deporteret til Tyskland sammen med 30 odenseanske kvinder og mænd.

Corrie og Svend har skrevet en bog om deres oplevelser efter deres hjemkomst, som for dem fik det lykkelige udfald, at også deres to små børn slap ud af det nazistiske helvede. De havde kopieret de sider, som omhandlede mødet med de 30 odenseanere, og som datter af en af de tredive og god ven af de andre, er det en mærkelig og knugende ting at læse, og man græder indvendig.

Tilbageblik til 1943

I toget mod Berlin indrettede alle sig bedst muligt, men kl. 3 om natten stoppede toget, og kvinder og børn blev i største hast tvunget ud: Destination Ravensbrück. Corrie og Svend blev brutalt skilt. Ved næste station var det mændenes tur, og her traf Svend sammen med odenseanerne, som gav ham et nap med kufferter og madpakker. I farten havde Corrie og børnene intet fået med. Efter en halvanden kilometer lang march i øsende regn, hvor SS-erne jog brutalt med dem, nåede de til målet: KZ-lejren Sachsenhausen.

I beretningen skriver Svend: Det øsede ned. Vi blev dirigeret hen til udgangen, og her stod allerede 30 danskere, som viste sig at være dem, der kom på toget ved Vestre Fængsel. De var fra Odense og havde mere eller mindre deltaget i optøjerne ved auguststrejken, nogle havde klippet håret af piger, der gik med tyskere o.s.v. Vi stod en halv time i øsende regn og var gennemblødt, men det var nok også meningen.

Svend og to af odenseanerne, Anton Larsen og Evald Lægteskov, mødte nu hinanden efter 40 år, og der var adskillige blanke øjne. Samtidig kunne man fortælle Svend, hvad man dengang virkelig var blevet taget for. Det var jo ikke bare at have klippet piger eller lavet optøjer.

Hollandske indtryk

Corrie og Svend, der nu bor i Holland, var gode guider. Efter et lille ophold på hotellet, gik det til den 600 hektar store nationalpark ved Arnhem. Parken er en meget smuk naturpark. I midten af parken Krüller-Müller-museet, Hollands svar på vort Louisiana. Det rummer mange interessante ting, men attraktionen var en særudstilling af maleren Van Gogh. Udstillingen tiltrak mange mennesker, og at det var en international begivenhed hørtes på de mange forskellige sprog.

Derefter gik det mod den engelske kirkegård, hvor ca. 7000 engelske faldskærmssoldater fra slaget ved Arnhem har fundet deres sidste hvilested. Det var heldigt, vi kom om eftermiddagen, for netop 8. september er dagen, hvor englænderne har mindedag, og de havde holdt højtideligheder, hvilket de mange blomster vidnede om. Kirkegården er meget smuk med kridhvide sten for hver

Hugo Hansen, Odense, lægger kransen på den danske sten i Neuengamme.

enkelt soldat, samlet om en stor, hvid obelisk.

Vi holdt en lille højtidelighed, hvor der blev lagt en laurbærkrans fra Erhvervshæmmede i Odense med de karakteristiske bånd, og Sachsenhaufenforeningens fane blev sænket for de mange, der mødte døden i så ung en alder. På stenen stod foruden navn og rang også alderen, og der var utrolig mange 21-årige. Mange sten kunne ikke oplyse noget om soldaten. På dem stod på engelsk: Ukendt - undtagen af Gud.

Det var en gribende, men også god oplevelse. Vi havde indtil da været heldige med vejret, men nu måtte vi i hast søge tilflugt i bussen, for nu kom regnen.

Tilbage i Arnhem tog vi lidt vemodigt afsked med Svend og Corrie, og så gik det tilbage til Dörpen hvor vi havde en god stund inden sengetid.

Søndag morgen gik turen til Meppen, hvor vi traf sammen med kammeraterne fra København for sammen med dem at tage ud til KZ-lejrene Dalum og Versen og lægge vore kranse og holde de enkle mindehøjtideligheder. Hver gang bliver man grebet af stundens alvor. Efter frokost besøgte vi Esterwegen, hvor det samme gentog sig, alle steder blev der holdt smukke taler af kammeraterne.

Til Neuengamme, Dokumentenhaus og krematoriepladsen

Næste morgen gik det nord på mod Neuengamme, hvor den sidste minde-stund skulle finde sted. Vejrguderne var ikke med os, for regnen pøsede ned, men heldigvis stoppede de udgydelserne medens mindestunden fandt sted ved det store monument i Neuengamme. Hugo Hansen, Odense, lagde krans på den danske mindeplade.

Nogle af deltagerne havde ikke set Dokumentenhaus, så vi fik lejlighed til at tage det i øjensyn. Det er ikke ligefrem opmuntrende ting at se. Man går rundt med håbet om, at ragnarok aldrig mere bryder ud.

På krematoriepladsen var højtideligheden enkel og smuk, men man måtte skynde sig tilbage til busserne, for vejrguderne græd igen. Så skiltes vi fra københavnerne og i øsende regn kørte vi mod Kiel for at nå færgen til Bagenkop. Om bord fik vi dejlig frokost. Bussen var i Odense kl. ca. 21, og en dejlig tur var til ende. Deltagerne var trætte, men også opladet af gode minder endnu en gang.

Alice Kofoed

Runde dage

Vald. Nielsen, Njalsg. 12, 2300 Kbh. S. (Buchenwald) 80 år 15. november.

Anders Egtved Sørensen, Storevang 44, 3460 Birkerød (Buchenwald) 70 år 17. november.

K. Bierrings, Slotherrens Have 201, 2610 Rødovre (Buchenwald) 65 år 19. november.

Laur. Knud Willumsen, Baldersvej 10, 2635 Ishøj (Neuengamme 68.382) 65 år 20. november.

Marius Hou, Pilevej 2, 6330 Padborg (Buchenwald) 70 år 20. november.

O. Dennis Gaarde Nielsen, Abildgårdsg. 36, 2100 Kbh. Ø (Buchenwald) 65 år 20. november.

Caja Jenniel, Skråhedevej 2, 8832 Skals, 65 år 21. november.

Ib Winkel Jensen, Kagsbro 7, 2700 Brh. (Buchenwald) 70 år 21. november.

Ejner Olesen, Præstegårdsvej 16, Gærum, 9900 Frederikshavn (Buchenwald) 65 år 21. november.

Finn Martin Jensen, Tårnblæservej 7, 2400 Kbh. NV (Buchenwald) 70 år 22. november.

F. E. Fingeret, Karlslundevej 13, 2700 Brh. (Theresienstadt) 80 år 23. novbr.

Sv. Knud Stampe, Holbergsg. 20, 4200 Slagelse (Buchenwald) 65 år 23. novbr.

Arne Hedegaard Rasmussen, Peder Lykkesvej 85, lejl. 311, 2300 Kbh. S (Neuengamme 69.031) 60 år 24. novbr.

Sv. Alstrup, Nyg. 25, 7870 Roslev, 75 år
26. november.

Rasmus Chr. Nielsen, Skagavej 133,
9990 Skagen, 65 år 28. november.

Ejner F. Petersen, Sct. Pauls Pl. 6, 8000
Århus C, 65 år 30. november.

Poul Petersen, Overg. n. Vandet 43,
1414 Kbh. K, 65 år 1. december.

Ernst Verner Petersen, Astersvænget 9,
4261 Dalmose (Buchenwald) 65 år 1.
december.

Ejler Jakobsen, Sct. Jørgensg. 113, 5000
Odense, 70 år 1. december.

Orla Nielsen, Slåenvej 7, 8700 Horsens
(Hannover-Stöcken 54.560) 60 år 2. de-
cember.

Rona Olsen, Infanterivej 7, 8900 Ran-
ders, 70 år 3. december.

Erik Carl Madsen, Akacievej 20, 2830
Virum (Neuengamme, Buchenwald) 65
år 4. december.

Kaj Vandborg, Jagtvej 219 H, 2100
Kbh. Ø, 75 år 4. december.

Karen Jensen, Bremensg. 62, 2300 Kbh.
S, 75 år 6. december.

Aage Amstrup, Florensvej 16, 2300
Kbh. S, 70 år 9. december.

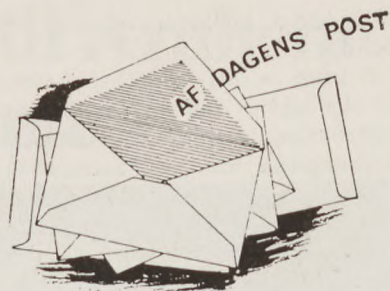
Ejl. Fangel, Katrinevej 7, Ny Fløng,
2640 Hedehusene (Dachau 141.583) 80
år 9. december.

Ralph Oppenheim, Theresienstadt) 60
år 10. december.

Erna Georgsen, Stationsvej 75, 9400
Nørresundby, 70 år 15. december.

Ejner Hansen, Louisevej 8, 8220 Brab-
rand, 75 år 16. december.

Jens Birch, Øresundsvej 38, 2300 Kbh.
S (Neuengamme, Buchenwald) 65 år 16.
december.

Hr. redaktør!

Der er lige en ting, jeg har på hjerte. Den 12. juli i år var jeg på 40-års-dagen for mordet på min kammerat taget fra Odense ud til hans mindsten, der er rejst ved Geels Kro ved Hundslev. Min kammerat hed Gunnar Carlo Nielsen. Han tilhørte Walther-gruppen.

Vi havde ca. 8 dage før været ude i en grusgrav for at prøveskyde vore våben. Her havde vi glemt et magasin til et rekylgevær, og det var dette, de var taget ud for at hente. Bagefter kortede de til Geels Kro. Bonden, der ejede grusgraven, havde imidlertid ringet til Husmandsskolen, og Gestapo tog derud, hvorefter ildkampen opstod. Foruden Gunnar, der blev dræbt, blev to andre hårdt såret. »Poul Tysker«, en af de danske gestapofolk, fik et skud i halsen, der desværre ikke var dødbringende.

Jeg tog mine børnebørn med derud, men der mødte os et sørgeligt syn, for mindstenen var fuldstændig overgroet, så det var næsten umuligt at læse, hvad der stod på den.

Derefter tog vi til kirkegården. Det er Assistens Kirkegård i Odense (litra NG 89-90). Også her måtte vi fjerne en del ukrudt samt rive på hans grav.

Der harmer mig lidt, især når man samtidig læser om, hvorledes tysk ungdom hvert år tager rundt i de dengang besatte lande og gør krigergravene i orden. Jeg foreslår, at vi her i landet prøver på at få noget lignende arrangeret.

Med hilsen og samtidig tak for det gode blad.

*Aage Ringkjøbing Pedersen
Rødegårdsvej 29, Odense C.*

SVAR: Det er en farbar vej, at du selv overtager pasning af såvel mindstenen som graven. Gunnar Nielsen har måske ikke længere familiemedlemmer, der bor på Odense-egnen. Måske kunne du alliere dig med andre på Fyn, der kunne udføre et lignende arbejde. Det vigtigste er, at det bliver gjort - også andre steder.

Kan der oprettes frihedsmuseer alle steder?

Det er ganske interessant at læse om, at to unge fra Århus har sat sig i spidsen for Besættelsesmuseet i Århus. Tror redaktionen, at noget lignende kan laves også i alle andre byer?

Hans Hansen.

SVAR: Vi har jo efterhånden flere frihedsmuseer. Det største er som bekendt i København i Churchill-parken. Desuden har vi museet i Frøslev, men også i Frederikshavn. Der er det indrettet sammen med det almindelige museum, men som en selvstændig afdeling. I Skanderborg er det indrettet i en tidligere tysk bunker i Slotsskoven. Også Herning er godt med. De har alle virket som et godt supplement til skolernes undervisning i historie og samtidkundskab.

I Silkeborg har man forsøgt at skabe interesse om at indrette den største af ialt 16 bunkers fra besættelsestiden til frihedsmuseum. Planerne stødte på to vanskeligheder. Den ene var pengene. Den omtalte bunker var for så vidt intakt, men ribbet for al indmad. Nyt ville koste omkring 700.000 kr., og disse penge kan man for tiden ikke skaffe.

Den anden vanskelighed var uventet, for til trods for flere henvendelser gennem avisen, kom der så lidt ind af materiale, at det kun kunne fylde en enkelt montre, og der skal jo mere til, for at man kan starte et museum.

Hvem kommer med i Runde Dage?

Der er mange runde fødselsdage med i hvert nyt blad, men jeg savner alligevel af og til en og anden. Hvorfor får I dem ikke med alle sammen?

Peter Nielsen.

SVAR: Vi er klar over, at vi ikke får alle dem med, der burde være i rubrikken. Dem, vi bringer, får vi fra fangeforeningers kartoteker. De ordnes så i redaktionen efter dato, men det betyder, at man stort set kun kommer med, hvis man er medlem af en forening.

I bladets spidsartikel fortælles om forberedelserne til 40-års-dagen for befrielsen.

Festligheder bør arrangeres over hele landet.

Historien om et billede

Jeg vil godt fortælle om dette billede. Det er taget i Svendborg i 1942. Nr. 1 fra venstre er Niels F. Knudsen. Han flygtede til Sverige i kajak sammen med 3 andre. De tog kursen nord om Sjælland. Han blev taget 2 gange af dansk politi, men den tredje gang, da tyskerne kom, nåede han at stikke af gennem et tagvindue på sin arbejdsplads. Han kom hjem med Den danske Brigade i 1945. Han bor nu i USA, i Utah.

Nr. 2 er mig selv, Aage Ringkjøbing Pedersen. Jeg blev taget af tyskerne den 28. marts 1945. Jeg kom til Husmandsskolen i Odense, til Albanigades arrest og derefter til Froslev.

Om nr. 3 kan jeg fortælle, at det er den ene af to jøder, der var i Danmark for at lære gartneri. Kun den ene er med, da den anden tog billedet. De talte tysk og dansk, og vi ville først ikke have med dem at gøre, da de talte tysk indbyrdes, men så kom de hen til os, og vi blev meget gode venner. Det var deres mening at rejse til Palæstina, så snart det kunne lade sig gøre. Vi holdt venskabet vedlige, indtil de måtte flygte til Sverige. Forinden fortalte de mig, at de fra Palæstina ville sende et par kasser appelsiner, men vi har dog intet hørt fra dem.

Nr. 4 er Gunnar Carlo Nielsen, der blev dræbt ved Geels Kro den 12. juli 1944 under ildkamp med tysk Gestapo.

*Aage Ringkjøbing Pedersen
Odense*

Gamle billeder

Vi får stadig sendt enkelte gamle billeder, og vi vil fortsat gerne låne gamle billeder fra besættelsestiden (særlige situationer, begivenheder, aktioner o.s.v. eller - som her - billeder fra fangenskab). Billedet er taget i Horserødlejren i foråret 1943 ved barak D og viser fire dengang unge - Horserødfanger, der alle kom til Stutthof senere på året. Forrest

ses Carlo Hermann, der døde for nylig, og som Karl Dester (Grue) skrev smukke mindeord for i bladets oktober-nummer. Derefter ses Henry Galle Nielsen, der døde ret kort tid efter hjemkomsten fra Stutthof, samt Karl Dester selv og Kurt Ørsted. Billedet er sendt-os af Karl Dester, der nu lever i Sverige.

GAVE TIL KOLLEGIET I MARSTAL

Kollegierådet, der er samarbejdsorgan for de ni 4. Maj Kollegier, har fra to anonyme modstandsfolk modtaget 10.000 kr. til oprettelse af et kollegieværelse, som skal bære Hakon Stephensens navn. Den tidligere chefredaktør ved Politiken var med til at stifte Frihedsfonden og til at udforme ideen om, at Danmarks monument for frihedskampen skulle være billige og gode boliger for unge under uddannelse.

Kollegierådet har besluttet at videregive gaven til 4. Maj Kollegiet i Marstal, som i særlig grad har haft den nu 84-årige Hakon Stephensens omsorg, og det er hensigten at navngive værelset i forbindelse med kollegiets 25 årsdag næste år.

Dronningen tegner

Trafikminister Arne Melchior (CD), der også er minister for postvæsenet, kunne mandag den 22. oktober - på sin 60 års fødselsdag - afsløre en godt bevaret hemmelighed: Det bliver Dronning Margrethe II, der tegner motivet til det frimærke, der udgives den 2. maj 1985 med overpris til fordel for frihedskampens ofre og deres minde i anledning af 40-året for Danmarks befrielse. Overprisen bliver ifølge ministeren på 50 øre, og det udgives også i et særligt hæfte.

Ministeren har truffet den ordning, at regnskabet for mærkatet føres af Post- og Telegrafvæsenet. Han har endvidere nedsat et udvalg, der skal komme med forslag til anvendelsen af overskuddet ved udgivelsen af frimærket. Udvalget består af formanden for Frihedsfonden, overlæge, dr.med. Jørgen Kieler, direktør Svann Seehusen samt kontorchef i Frihedsfonden Frode Toft.

De trufne ordninger er resultatet af en række kompromiser.

Besættelsestidens humor

gæld op med *Stalin-orgler* = aggregater af raketkanoner.

Fjenden.

Forst fra 9. april 1940 kom der imidlertid rigtig fart i slangudtrykkene herhjemme. De indtrængende »beskyttere« med deres grønne uniform og deres appetit på vores lagre døbtes hurtigt *de grønne* eller *græshopperne*, og den hær de tilhørte *Fjernemagten*. Danskerne kunne ikke stå for den i sandhed beskedne benævnelse »værnemagt« til den udpræget offensive tyske hær. Andre slangudtryk af mindre gennemslagskraft om den tyske hær var *Geværmacht* og det sur-søde *Frelsens Hær* (de kom jo for at frelse os!).

Vores selvopofrende værnere satte snart deres præg på gadebillede og dagligliv i det hele. »Med et overmål af takt« (som Piet Hein udtrykte det) dundrede de tyske militærmusikere los på åbne pladser. Det hed sig, at de *gik med ærmebladene udvendig*, idet de var forsiret med en slags brede sølvepauletter.

Værre slang-medfart fik dog deres bevæbnede landsmænd. Faretruende så Politisoldaten ud, når han med fældet gevær rykkede frem i foroverbøjet stilling. Men københavnernes gennemskuede snart at det bare var en *søvngænger*. Eller en *præmietyr*, det sidste på grund af hans seglformede brystskilt, også kaldet *madeiraskiltet* (sådan et som i en tynd metalkæde hænges over en vinflaskes hals). - Det kalder jeg verbal afrustning!

Det tyske politis øverste foresatte herhjemme var den sidste tid *den højere Pancke*, en fri oversættelse af hr. politirens officielle titel. Den højere S.S.- og politifører Pancke. - At selve besættelsesaktionens leder general von Kaupisch kom til at hedde *Kopis* allerede om morgenen den 9. april må vel kaldes en naturnødvendighed. Hans residens var *Ajlebeholderen* (hotel d'Angleterre).

Med rette eller urette blev en sturmbannführer til *storbanditfører*.

Køretøj og flyvetøj

Men der var også noget at grine ad, når man vendte blikket til de tyske befordringsmidler.

Ikke blot til *prærievognene*, de med et sejludgruf overdækkede militærbiler, men såmænd også til køretøjernes nummerplader. Alt efter som de tilhørte hæren, marinen eller luftvåbnet bar de kendingsbogstaverne WH, WM og WL. Det blev udlagt som henholdsvis *Wir* =

Af Kaj Bom

En krigstid med dens mange, hastigt skiftende og tit upopulære nyindretninger, dens mylder af hændelser, og de stærke stemninger der præger den, er i særlig grad egnet til at sætte slang-fantasi i bevægelse. Det så vi tydeligt da Verdenskrig II medførte den tyske besættelse af Danmark, hvorved krigsbegivenhederne med et sæt sprang os ind på livet.

Verdenskrig I.

Også fra ældre tid er krigsskabt civilslang bekendt. I frisk minde fra Verdenskrig I er således *klausulæderne* der sneg sig til at eksportere udførselsforbudte varer til Tyskland ved at »æde« = lave forsvindingsnumre med de derpå hvilende klausuler. De bedrev *klausulæderi*, åd *klausuler*.

Da gullasch-konserver blev en efterspurgt importartikel hos de krigsførende opstod betegnelsen *gullaschbaron* om de »nye rige«, der brugte deres lettjente formuer på en parvenuagtig måde, og udviste en brovtende-plebejisk optræden à la 1807-14's kapere og vor tids værne-magere.

Mens de ovennævnte udtryk står uløseligt knyttede til perioden 1914-18 og

kun dertil, så finder vi endnu et ord fra Verdenskrig I, som med selvfølgelighedens ret har sat sig til højborgs i det danske sprog: at *hamstre*. Glosen indlåntes (1917?) i dansk, svensk og norsk fra tysk »hamstern« = opkøbe eller samle til bunke skrupelløst og asocialt når varemangel truer. Ordet er dannet til en *hamster*, navnet på en (nu almenkendt) gnaver, der har den samme mani i al uskyldighed. Dyrenavnet blev for øvrigt anvendt i den nævnte periode som personbetegnelse for den, der foretog »beredskabskøb« (som det hed efter 1939).

Verdenskrig II.

Fra krigen 1939-45 husker vi, af militære slangudtryk der blev omplantet til dansk fra andre sprog, bl.a. *General Pløre*, som man håbede skulle redde Polen ved felttogets begyndelse. I kampene mod Rusland afløstes »han« af *General Vinter*.

I vinterkrigen Finland-Rusland dukkede *Molotov-cocktails* (en kombination af et sprængemne og en brandvæske) op, hvormed finnerne beskænkede de russiske tanks. Russerne spillede til gen-

tyskerne) *Hassen, Wir Morden* og *Wir Lügen*. - Det førte for resten også til det joviale, hartad skulderklappende *Vogmand Hitler*. Ingen opstiltethed her!

Også luftrummet kunne give anledning til morskab. Når luften var ren for (tysk) fjendtlige flyvere, druntede et klodset fly af sted deroppe med stort spektakel. Denne støj inspirerede til kælenavnet *Anders And* (efter den skræppende tegnefilms-and. I Esbjerg havde man på samme måde en *Maren*).

Med tiden tyndede det svært ud i andegården, og til sidst rådede lokalafdelingen af Luftwaffe efter sigende kun over ét eneste eksemplar: *Enken*, eller *Amagers Enke, Den glade* (sprogets magt over tanken!) *Enke*.

Indre fjender.

Visse medborgere gik fjendens ærinde, ad den ene eller den anden skumle vej.

I bogstaveligste forstand gubbede de såkaldte *feltmadrasser* (»Tyskertøse«) sig op og ned ad tyskerne.

I overført forstand gjorde *værnemagerne* det samme, ved at lægge meget initiativ og stor vindskebelighed for dagen i det håb at opnå tyske leverancer eller arbejde for tyskerne. - Ordet er dannet ved en slags sproglig kortslutning, idet det bygger på *værne-* i »værnemagt« og *-mager* i »fidusmager«, »fupmager«, osv. Sin logiske ufuldkommenhed til trods slog glosen med rette i den grad an, at den endogså rykkede ind i efterkrigstidens lovsprog (*værnemageri, værnemagerlovene*).

For en sjælden gangs skyld kan et slangudtryk tilblivelse fastslås: Det var patrioten Erling Foss, der lancerede glosen i overskriften til en artikel maj 1943 i det »illegale« blad *Frit Danmark*.

Men der var dem, der drog hårdere frem: Kaptajn Sommers berygtede

korps, *sommerfuglene* kaldet (»de overlevede ikke vinteren« håbede folk ved oprettelsen i september 1944). Og Schalburg-mændene med deres represalie-terror mod dansk liv og gods for at sprede forvirring og skræmme sabotørerne til passivitet. Disse *sabotager med modsat fortegn* blev snart døbt (af redaktør Outze vistnok) *schalburgtage*. Det hed at *schalburgtere* en bygning.

Tysk anstiftede Hævmord kaldtes *clearingmord* (nok også et Outze-ord).

»Kolde fødder«

Efterhånden som krigslykken vendte, var der også en del af dem, som nationalt set »havde haft snuden lidt for langt fremme«, der vendte sig bort fra de beundrede storgermanere og agerede *knaphulsdanskere* (patentpatrioter, med nationalt emblem).

De fik *kolde fødder*, som folk sagde med anvendelse af et egentlig engelsk-amerikansk slangudtryk (bogført fra 1896): »to get (eller: have) cold feet«. -

Eigil H. Larsens Eftf.

v.P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11
(v. Kongens Nytorv)

Flagfabrik

1255 København K
Telefon (01) 11 07 87

RAHBEKFISK

(P. RAHBEK HANSEN) A/S

FILLET FACTORY COLD STORE & FREEZING PLANT
DK-7000 FREDERICIA . DENMARK

POLYSTYRENSKUM ISOLERINGSMATERIALER

SUNDOLITT

SALG OG SERVICE - INDUSTRIVEJ 8 3550 SLANGERUP ☎ 02-33 51 44

Pudsigt nok har vi en ældre dansk parallel: For 50-60 år siden sagde man i Jylland: »Dine fødder er nok kolde« = du er vist i dårligt humør.

Sammen med dem, der havde været alt for længe om at finde deres stædet, tage deres parti, kom disse rygvendere til at udgøre den lidet imponerende flok af *de sidste dages hellige* (efter mormonsektens officielle navn).

Dagliglivet.

Livet skal gå sin gang, også under besættelse, udplyndring og bombetruer, men i den vante gænge blev det jo ikke.

Vi tegner et flygtigt slang-rids af disse mærkelige tiders dagligliv.

Generator-biler med *kakkelovne* dukkede op. Mange biler måtte endda nøjes med *havremotor* eller *rugbrødsmotor* (hesteforspand), ligesom tidligere biler så sig henvist til at bruge *bengas* (efter »gen-gas«) = cykle. - På gader og veje lå store sorte plamaser, tjæreagtige udskillelser fra genbrugsbilerne: *generatorbouillon* eller *generatorpærer* (skønt de »duftede« af alt andet end hestepærer).

Mange holdt ulovligt Gris til hjemmeslagning: *tugthusgris*, *altangris* (de opstaldedes på de særeste steder).

Man måtte ikke alene sørge for at have noget at bide, men også at brænde. Folk lærte *elefantlortene* (formbrændselsbriketterne) at kende: de og tørvene dyngede sig op i *kulgårdene*, brændselsbunkerne i karreernes gårde.

En anden slags surrogatbrændsel var Tobakken. Da den importerede oversøiske slap op, gik man over til den såkaldte *undersøiske* (= tang, efter rygerens diagnose). Blandt *hipoerne* erindres endnu mærket *Pu-ha-da* (Powhattan) med gru og væmmelse.

Klokken 12 middag holdtes der Sireneprove. Den afstedkom verdens skrappeste vittighed: *Tol-stoi!!!*

Ved forvarsel om truende overflyvning indstilledes radioudsendelserne »af militære grunde«. Rørende er det at store skolepiger under krigen bad sig fri for gymnastik af *militære grunde* - nemlig når de menstruerede.

Civilbeskyttelsen.

På forskellig vis søgte myndighederne at sikre borgernes velfærd. Man indførte ordningen med *taghusarer* (officielt sagde man nu: Husvagter), og man sørgede for tilflugtsrum af forskellig art. Der blev indrettet Dækningsgrave, på

københavnsk oversat til: *bedækningsgrave*, fordi de hyppigere opsøgte af elskovspar end af trafikanter, der blev overrasket af luftalarm).

Senere skød *negerhytterne*, Bunkererne (sådan må det vist hedde!) op. - Rådhuspladsen i København blev helt koparret af dem, forvandlede til *Æbleskivepanden* eller *Bunkerspladsen*.

Men vi må ikke glemme et af udenorslivets mest karakteristiske træk: civilbeskyttelsens menige mandskab, cberne. Nogle af dem gjorde tjeneste som *føl* sammen med politibetjentene (de »følger« dem!), andre var brandfolk: *kyllinger* (de »kom når den røde hane galede«).

Endelig oprettedes til borgernes beskyttelse mod »beskytterne« Den særlige Afdeling (Statsadvokatens Afdeling for Særlige Anliggender, forkortet til A.S., fordi S.A. ville lyde alt for hæsligt netop da!) på Politigården, mand og mand imellem kaldet: *Den syrlige Afdeling*.

Stednavne fra besættelsen.

Vi nævnte lige før Rådhuspladsens midlertidige navneskifte. Den havde lidelsesfæller, vel ikke mindst i hovedstaden.

Således kom Shell-huset til at hedde *Slå-ihjel-huset* og Frimurerlogen på Blegdamsvej *Røverborgen*, efter at tyskerne og deres håndgangne mænd havde annekteret disse bygninger.

Hippodromen var Politigården, efter at Hipo-folkene havde besat den.

Et lysteligere syn afgav på sin vis Forum efter sabotagen (august 1943), da alle vægge var trykket ud ved eksplosionen. Tilbage stod *Fugleburet* eller *Fri-luftsteatret* (det sidste også brugt om det bombede teater på Østergade i Randers).

»Gå til modstand«.

Efterhånden skabtes jo nemlig modstandsbevægelsen. Den begyndte i det små og stille, med demonstrativt at vise »de fremmede« *den kolde skulder*, men fik snart et mere aktivt præg: den »illegale« bevægelse opstod. - Det henstilles i parentes bemærket til modstandere af fremmedord at bide mærke i den afgrundsdybe forskel, der var mellem »illegal« og »ulovlig« under besættelsen!

»Undergrunden«s folk kaldtes *radiser* eller *asparges*, det sidste fordi der skulle *stikkere* til at få dem frem. Også piger deltog, de såkaldte *sabotricer* (opgivet fra Esbjerg).

Patrioterne drev en »blandet landhandel«, der skulle laves og omdeles blade, modtages *paraplyfolk* (faldskærmsfolk), andre grupper skulle *kontaktes*, og meget andet. Men vigtigst, i hvert fald i slanglig henseende, var det arbejde der gav knald.

Våben

Våbnene fik naturligt nok deres kæle- og skjulnavne. Pistol: *jern* (jævnfør angelsaksisk »iron« og tysk »schiessen«). Den belgiske F.N.-pistol: *frøken Nielsen* (sædeles egnet til f.eks. at anvendes i en telefonsamtale: »Jeg kommer i aften, og tager frøken Nielsen med«). Den svære Colt-pistol: *elefantbøsse*. Svære pistoler under ét: *håndartilleriet*.

Automatiske våben (maskinpistoler og maskingeværer): *bollesprøjte*, *hyggespreder*, *hækkesaks* (efter lyden, eller fordi man »klippede« fjenden?), *pelsejern*.

At likvidere (et ikke ganske slangfrit udtryk i sig selv!) hed at *pelse* eller *puste* (vedkommende hævner var en *puster*), *pløkke* (engelsk »plug«). - Man gav *ribbensmassage* når man holdt en person op.

Græskar og *ananas* var typer af engelske Håndgranater.

Sprængning.

Sprængstof kaldtes slet og ret *stof*. Det plastiske, mandelduftende: *marci-pan*. At lave bomber hed nok så uskyldigt at *røre suppe sammen*. Opskriften fandt man i *Kogebogen*, den første danske samling af anvisninger på at lave bomber.

En bestemt type Brandbomber var *urtepotterne*. Sprængbomber bragtes til at detonere ved hjælp af en tidsindstillet *blyant*.

Når »suppen« var færdig, kunne man træde i aktion og *knalde* sit objekt eller - meget diskret - *lægge det ned* = sabotere det.

Tit var den blotte *Trussel* om sprængning virkningsfuld til at sinke en vis fabrikation. En sådan falsk alarm om udlagte bomber hed en *telefonbombe*, et af de få krigs-udtryk, der stadig bruges aktuelt.

Jaget og fanget.

Mange »frihedskæmpere« og andre der led af *engelsk syge*, måtte *gå under jorden* (i det fugtige Holland hed det for resten »gå under vand«!). Dette udtryk kendes fra ældre tid. Et dagblad skrev således 1921 om irske modstandskredse,

at de »gik ned under jorden«, ja, i en lidt anden anvendelse optræder det såmænd allerede i A.S. Vedels Saxo-oversættelse anno 1575.

Men en del blev jo taget og idømt *krigsvarigt* (omtydet af »livsvarigt«) fængsel, eller de sendtes i Koncentrationslejr: *koncertlejr* (efter tysk). Fra dette uhyggelige miljø stammer ord som *fængselsfis* (= indespærringskuller, og *muselmand* om en udsultet, skeletmager fange. Et bevis på de stærke nerver (og især den galgenhumor) man besad i (og især den galgenhumor) man besad i disse elendighedens templer er, at man dér kunne sammenligne en klaprende lyd med støjen af »to muselmænd der danser (eller: voldtager hinanden) på et bliktag«.

Navnlig i dette miljø hører også ud-sagnsordet at *organisere* hjemme, = skaffe sig på den ene eller anden måde, blot ikke regulært ved køb eller gave. Udtrykket vides brugt i Tyskland længe før Verdenskrig II, formentlig allerede i 1914-18. Vi har altså »organiseret« det fra tyskerne selv. - Til Norge nåede det allerede før besættelsen (Nordahl Grieg 1937), og på Grini blev det at snuppe noget fra tyskerne en så populær sport at ordet af praktiske grunde afkortedes til at »orge«. - Englænderne siger »liberate« (= befri), en pendant til det danske *redde*.

I Froslev-lejren talte de fangne patrioter om en *bogluder*, en *haveluder*, osv. = personer, som fordrev fritiden med boglige, gartneriske osv. sysler. Desårsag hed afdelingen for måttefabrikation dernede *Måtteluderiet*. En skælm den der tænker ilde derom!

Vagtværnet i København.

I krigens sidste fase, da lovløsheden efter politimagts udslettelse truede med at sætte sig i højsædet herhjemme, oprettedes som en velkommen nødhjælp det civile vagtværn som folkeviddet trods de dystre forhold også afså tid til at drive gæk med. De døbttes - ikke særlig vittigt - *vakleværn*. Af højere karat var øgenavnet *celluldsbetjent* om vagtværnsmand, der fikst spillede på at korpssets medlemmer helt ud i påklædningen var præget af surrogattiden.

Inden for det modige korps opstod der snart en særlig slang, der havde elementer tilfælles med almindelig københavnerslang, men som desuden berigede sproget med enkelte nye udtryk. Medlemmerne bar ikke pistol, men var henvisst til at *pande* deres modstandere *ned* med *sceptret*, knippelen. Så gjaldt det

om at være lynhurtig i vendingen, *rap* som en *and*(!).

Byvagnerne gjorde ofte jagt på *cykelbarberer* (»cykelskrællere«, dæktyve) og *hajer* (sortbørsgrosserere), som efter at være blevet *støvet af* (visiteret) kørtes bort i *karret*, udrykningsvognen (engelsk »car«).

Brigaden.

Af danske flygtninge der reddede sig over til Sverige dannedes efterhånden Den danske Brigade, hvis sprog hurtigt blandedes op med en del svenske brokker i mer eller mindre fordansket form, men ved siden heraf opstod der en af de særlige forhold inspireret ren dansk slang.

Vi nævner: *massegravene* om de ubekvemme mandskabsbarakker, og som modsætning dertil *glædeshusene* om befalingsmændenes mere komfortable pauluner. En *Gandhi-orlov* (opkaldt efter den skindmagre indiske politiker) var en lørdag-søndags-orlov som tilbragtes i forlægnings og under hvilken man kun nød kiks, så havde man de til orloven udbetalte kostpenge i behold til

en anden god gang.

Brigaderen hed *luntessvinger*. Han var til at begynde med iført et blåt overtrækssæt, *kravledragten* (ordet synes at stamme herfra). Svarende til modstandsbevægelsens »organisere« (se ovenfor) brugtes her *rulle* et eller andet.

Af madvarer nævner vi: *lanse* (de tynne franskbrød) og *andalusisk bjergged* (lammekød).

Befrielsen - og derefter.

Ved befrielsen rykkedes Frihedskæmperne frem i dagens lys, og folkevittigheden, der jo altid er på tærne, døbte dem øjeblikkelig *fritidsbekæmpere*, *frihedsberøvere*.

Freden var brudt ud.

Samme fred gled dog efterhånden over i demokratiernes og *demokraturernes* (en fatal, men længe livskraftig kommunist-fortalelse!) *kolde krig*, der fik folk til at diskutere hvorvidt de levede i en efterkrigstid eller en mellemkrigstid.

(Gengivet fra Kaj Bom: Slangordbogen med tilladelse fra forfatter og forlag.)

Hvem kan fortælle mere om dette billede?

»For nogen tid siden ankom dette opsigtsvækkende billede til Sverige. Det blev ikke med det samme taget for gode varer, men en nøjagtig undersøgelse viste, at en kammerat til en af de Sommermænd, som er medlem af eksekutionsplutonen, har taget billedet. Senere er det frarøvet ham og viderebefordret til Sverige. Billedet findes i hæftet »Der er et yndigt land«.

Sådan skrev DANSKEREN 12.1.1945. Det var bladet for de danske flygtninge i Sverige. Nu skriver Helge Tønnesen til os, at der stadig er tvivl om, hvorfra dette billede stammer. Måske kunne læserne være behjælpelige med at stedbestemme billedet. Man bedes skrive til Helge Tønnesen, Solskrænten 45, 2500 Valby.

Også sabotage i KZ-lejren

Blandt de tyske KZ-lejre, der ikke så ofte omtales herhjemme er lejren Dora ved Nordhausen i Harzen. Om denne lejr fortæller Jørgen H. Barfod i bogen »Helvede har mange navne« bl.a. følgende:

- Fangerne arbejdede her med at bryde tunneller ind i bjergene, og de ulykkelige fanger kom derfor aldrig i frisk luft i den tid de arbejdede her. I 5-etages køjer sov de hernede sammen med et utal af lus. Sigfred Larsen (en af de få danske, der har været i denne lejr. Red.) skriver: »Vi kom heldigvis til at lave bomber med det samme i Halle 41.« Det var en hal, hvor bomberne blev kontrolleret. Lejrledelsen var hård og brutal. For at styrke disciplinen, som det blev sagt, var det ikke ualmindeligt, at man uvilkårligt tog en 150-200 mand frem for at give dem 25 slag bagi. Hængninger var heller ikke ualmindelige. De ulykkelige fik deres hænder bagbundne på appelplassen, derefter fik de et træbidsel i munden for ikke at skribe. Det blev bundet så stramt, at munden blev helt opspilet. De måtte så marchere ned i tunnellerne. Det var en ca. 25 minutters gang. Her var en jernbjælke med 18 stropper fastgjort til en kran. De dødsdømte stod herefter en halv times tid under bjælken med stropen om halsen, før man lod kranen hæve bjælken, så de blev hængt. Henrettelserne foregik som regel ved 4-tiden, og de døde fik lov til at hænge der til ved 10-tiden, således at både holdet, der gik fra arbejde kl. 9 og det nye hold, der kom ned, måtte passere forbi dem. Sigfred Larsen oplyser, at ved den første hængning han så, var der 8 mand, og ved den anden 18 mand.«

Det østrigske fangeblad »Der neue Mahnruf« har nylig bragt en artikel om forholdene i denne lejr. Det fremgår heraf, at der i nogle af de dybe tunneller og underjordiske haller var indrettet fabriksanlæg, hvor fangerne arbejdede.

Fremstilling af V.2.-bomber

Efter at Royal Air-Force havde ødelagt anlægget ved Peenemünde, hvor man begyndte fremstillingen af de berygtede tyske V.2.-rakatbomber, blev produktionen overført til de underjordiske anlæg ved KZ-lejren Dora.

Her arbejdede fangerne i de underjordiske skakter fra tidlig morgen til sen

aften og så kun sjældent dagens lys. Der omkom mange fanger. Alene i perioden januar-marts 1945 er der officielt registreret 5601 omkomne. Men trods de hårde og vanskelige betingelser søgte fangerne at sabotere arbejdet.

Efter planen skulle der i Dora, da serieproduktionen var begyndt, fra januar 1944 til marts 1945 have været leveret 13.500 V.2. raketter, men der blev faktisk kun leveret 5.946 raketter.

Sabotagen havde et sådant omfang, at SS-ledelsen i Berlin udstedte »Specialordre D«, hvorefter formodede eller konstaterede sabotageforsøg straks skulle rapporteres telefonisk til Berlin på særlige telefonnumre. Ordren blev i april 1944 fulgt af en ordre om, at sabotage skulle straffes med hængning.

Fra foråret 1944 gennemførtes derefter massehenrettelser. I november 1944 kom to jernbaneladninger tilbage til Dora med raketter, der var defekte på grund af sabotage. SS rasede og næste dag begyndte forhørene og mishandlingerne af de mistænkte, der blev indespærret i »Bunker« (underjordiske straffeceller). Alene 160 russiske fanger henrettedes ved denne lejlighed. En af de illegale ledere af sabotagen, den tidligere leder af den kommunistiske ungdomsorganisation i Tyskland, Fritz Pröll, og som havde været 8 år i KZ-lejr, begik selvmord for at undslippe yderligere tortur og for ikke at røbe sine medskyldige.

Den 12. december 1944 blev en anden leder af den illegale fangeorganisation, den kommunistiske rigsdagsmand Albert Kuntz sat i bunker, mistænkt for at være en af lederne af sabotagen. Han havde da været 11 år - siden 1933 - i KZ-lejr. Han blev underkastet særlig hård behandling for at få ham til at røbe de øvrige ledere af den illegale virksomhed i lejren. Men han forblev tavs og døde den 22. januar 1945 på grund af mishandlingerne.

Nu står vi også ved fronten

Efter krigen har en sovjetisk fange. A. W. Nikolajew afgivet beretning til en protokol om forholdene i lejren. Han beretter, hvorledes Albert Kuntz havde været med til at planlægge og iværksætte sabotagen af raketproduktionen. Albert Kuntz havde ved en lejlighed i den illegale lejrledelse sagt: »Nu står vi også ved fronten som soldater i kampen mod nazismen. Vort våben er bevidst og

planmæssig sabotage af produktionen. Her er givet os en chance for at medvirke til, at krigen snart slutter og til, at Tysklands kæmpeskyld ikke bliver endnu større og det tyske folk kan undgå fuldstændig katastrofe. At handle således er en opgave for os og samtidig vor nationale pligt.«

Det østrigske fangeblad tilføjer, at ved denne massesabotage blev utvivlsomt reddet menneskeliv i London uden at de kunne vide, at tyske, russiske, polske, tjekniske, italienske og franske antinazistiske fanger i bjergskakterne i Dora havde sat deres liv ind derpå.

Blandt de henrettede sabotageledere i Dora var foruden en række tyske kommunister og socialdemokrater også mange sovjetiske fanger, og man kender kun navnene på ganske få af dem. Endvidere var der blandt de henrettede også 7 italienske officerer.

-t

Norsk partisanaktivitet i nordnorge

Det er ikke meget, vi her i landet kender til begivenhederne i den nordligste del af Norge under den tyske besættelse. Selv for mange nordmænd har denne del af krigens historie været temmelig fjern og delvis ukendt. En norsk forfatter, Kjell Fjærtøft, har nu udsendt en bog derom med titlen »Lille Moskva - den glemte krig«.

Det har fået den tidligere norske statsadvokat Nils Parelus til at skrive et par artikler i Vadsø-avisen »Finmarken« med materiale, der enten er vanskeligt tilgængeligt eller ukendt. Det er stof fra den norske Polititidende 1941 (altså Quislinge-politiets blad) med fortegnelse og efterlysninger af nordmænd, der fra efteråret 1940 illegalt tog over grænsen til Sovjetunionen, delvis med familie og børn. Disse efterlysninger bragtes ikke kun i det interne politiblade, men også i aviserne og på plakater på husvægge og opslagstavler.

Vi bringer her (efter Krigsinvalideforbundets blad) en af disse artikler:

- I årene efter sidste krig har vi fået en righoldig krigshistorisk litteratur om nær sagt alle sider ved nordmænds kamp ude og hjemme. Men en vigtig side ved vor krigshistorie har længe ligget

ubehandlet og nærmest glemt. Det er det efterretningsarbejde, som nordmænd i samarbejde med russerne udførte i Finmarken. Det var et arbejde, som gav meget betydelige resultater, ikke mindst når det gjaldt angreb på tysk skibstrafik langs Finmarks-kysten. Ved siden af efterretningsagenterne bistod et stort antal fastboende finmarkinger i dette arbejde. Men det var også en virksomhed, som krævede store ofre. Oprulninger førte til omfattende arrestationer, tortur, fangenskab og dødsdomme.

Hans Kr. Eriksen har æren af at være den første, som har publiceret bøger om denne del af vor krigshistorie. I 1969 kom »Partisaner i Finmark« og i 1972 »Partisanernes død«. Den første kom i ny udgave i 1979 under titlen »Partisaner i Nord«. I 1979 kom Kjell Fjørtofts bog »Dramaet på Arnøy«.

Men først i år har vi fået en virkelig bred og veldokumenteret fremstilling af det, der er kaldt partisanvirksomheden i Finmark. Det er Kjell Fjørtofts bog »Lille Moskva - den glemte krigen«.

Det er et uhyre fortjenstfuldt arbejde og et meget værdifuldt bidrag til vor krigshistoriske litteratur. Det er en beklagelig kendsgerning, at de overlevende partisaner og deres hjælpere har fået liden tak og anerkendelse, tværtimod er de blevet mistænkeliggjort og sat under årelang overvågning. De har højst uretfærdigt måttet lide for, at et par af de tidligere partisaner er blevet dømt for spionage for russerne efter krigen.

Fjørtofts bog er et værdigt mindesmærke over dem, der ofrede livet, og en oprejsning for dem, der overlevede.

Der vil sikkert blive forsket videre om partisanvirksomheden i Finmark, men Fjørtofts bog vil utvivlsomt blive stående som et grundlæggende værk.

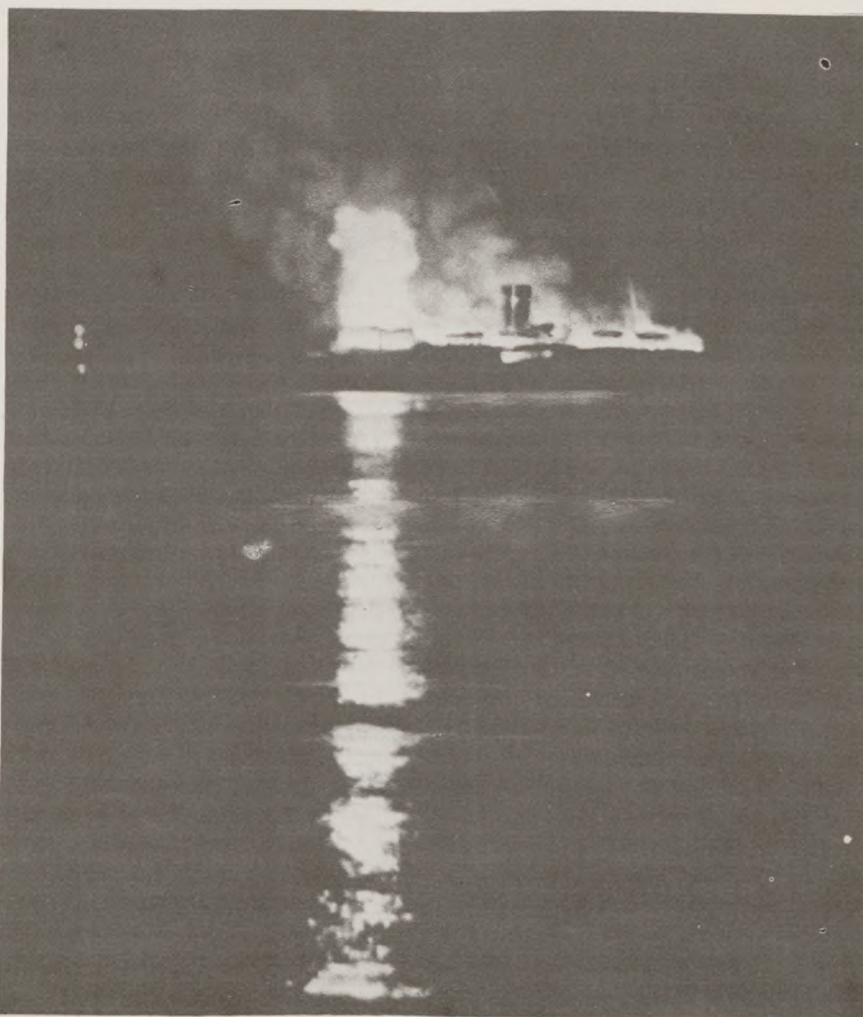
Det er ikke meningen her at levere en almindelig anmeldelse af bogen, men derimod at supplere den med helt specielt stof fra kilder, som ikke er almindelig tilgængeligt, og som forfatteren heller ikke kan have kendt. Det drejer sig om »Polititidende« fra 1941 med efterlysning af de personer, der fra Kiberg i efteråret 1940 drog over til Rusland. Dernæst gælder det den levnedsbekrivelse, som chefen for det tyske sikkerhedspoliti i Kirkenes August Haberstroh skrev i fængslet i efteråret 1945, og som også omhandler hans tid i Finmark.

For først at tage Polititidende: Det er et meddelelsesblad, som udgives af Oslo politi for rigets politimyndigheder. Det sendes til alle politikamre, lensmandskontorer og dommerkontorer. Det indeholder oplysninger om: Efterlyste personer, pågrebne og fængslede personer, domfældte, personer som løslades, stjålne og bortkomne effekter og enkelte andre oplysninger.

I fredstid er det almindelige kriminelle, der findes i spalterne. Men i besættelsestiden rykkede en helt ny kategori af mennesker ind ved siden af. Det var personer, der var efterlyst eller pågrebet for illegalt arbejde, eller havde fornærmet tyske eller NS-folk (norske nazister), eller havde forladt landet for

at tage til Sverige, England eller Rusland. I Polititidendes spalter finder man i disse år en række kendte og ukendte personer fra modstandsbevægelsen, folk af alle erhverv og nær sagt alle aldre. En række af dem er også afbildet, fra officerer og politifolk i fuld uniform til 16-års skoledrenge i korte bukser. - Polititidende er på den måde en kilde til okkupationstidens historie og er efter sin art en lidet benyttet kilde.

Som dommerfuldmægtig i Bodø husker jeg godt, med hvilken forbavselse vi i Polititidende gennem tre numre læste efterlysning af hele familier med børn ned til to år, og alle fra samme del af Finmark, nemlig Kiberg og omegn.

På Storebæltsfærgen »Sjælland« indtræffer i november (den 4.11.43) en eksplosion af en tidsindstillet bombe. Kl. er 14.30, da bomben eksploderer i en salon under dækket, medens færgen er på vej mod Korsør. Ved eksplosionen såres 10 personer. Færgen fortsætter til Korsør, hvor man forsøger at slukke den heftige brand, der er udbrudt om bord. Her eksploderer endnu en bombe. 3 mand dræbes, og flere såres. Tyske marinefartøjer slæber færgen ud af havnen, og slukningsarbejdet opgives. Færgen brænder hele natten og bliver vrak.

Liste nr. 1 omfatter 23 personer (10 voksne og 13 børn), nr. 2 omfatter også 23 personer, alle voksne (den yngste født i 1923). Nr. 3 har 20 navne, hvoraf 6 børn. I alt er det 66 personer, som bliver efterlvt - 47 voksne og 19 børn. Så vidt jeg kan se er der 22 af mændene, som findes igen på Fjertofts liste over er nordmænd, der fik partisanuddannelse i Sovjet. Blandt dem også flere, der mistede livet.

Man bemærker, at i forbindelse med de to første lister hedder det, at personerne eftersøges af Det tyske Sikkerhedspoliti, samtidig med at listerne er indrykket af chefen for kriminalpolitiet i Oslo. Nogen grund til efterlysningen gives ikke. Det gøres derimod ved den tredje liste: »Sigtes for illegal udrejse til Rusland«, hedder det her. Og så nævnes hverken Det tyske Sikkerhedspoliti eller det norske kriminalpoliti. Men Statspolitiet, Oslo.

Efterlysningerne udgik altså henholdsvis 1. og 4. april og 30. maj 1941, altså før Rusland endnu var kommet med i krigen. Det skete som bekendt først ved det tyske angreb 22. juni 1941. Og flugten fra Kiberg havde allerede fundet sted et halvt år før efterlysningen. Ifølge Fjertoft var det de tre fiskeskuder M/K »Framtid«, M/K »Nordlys« og M/K »Norheim«, der natten til 26. september 1940 gik ud fra Kiberg med 48 personer om bord. Og 14 dage senere gik endnu en fiskeskude M/K »Storskjær«, med 12-15 personer. De personer, han nævner om bord på den, genfindes på liste nr. 3. Denne liste kan tyde på, at der i virkeligheden var 20 om bord på »Storskjær«. Det må vel kunne efterprøves.

I »Hvitboka om 1940«, udgivet af Norges kommunistiske Parti i 1975, nævnes på side 112, at der var tre fiskeskuder med ca. 40 mennesker, som gik ud fra Kiberg natten til 24. september. (Denne bog findes for øvrigt ikke i Fjertofts fyldige litteraturliste).

(Artiklens næste afsnit er en omtale af den tyske politichef Haberstroh, der under en del af krigen var chef for det tyske grænsepolitikkommissariat i Kirkenes, på grundlag af Haberstrohs livsskildring, som han nedskrev, medens han sad arresteret i Norge efter krigen.)

Tilføjelse: I sommeren 1944 kom ca. 50 norske fanger til Stutthof og blev anbragt i samme blok som de danske fan-

ger. Blandt dem var to fiskere fra Kirkenesområdet. De havde flere gange deltaget i illegale transporten mellem Nordnorge og den nærliggende nordlige kyststrækning i Sovjetunionen. På en sådan tur var de blevet pågrebet af tyskerne og havde længe siddet arresteret hos Gestapo, hvorefter de i nogen tid var indsat i Grinilejren, hvor de afventede en sikker dødsdom. De betragtede det derfor som deres lykke, at de - så vidt vides - ved en fejltagelse kom med i transporten til Stutthof

Den anden halvkugle

Du sidder ved dit brede bord og venter næste ret, men bagved stolen står der en, som aldrig bliver mæt.

Du nipper til din dyre vin fra mad-kulturens land, men bagved stolen står der en, som kun får plumret vand.

Er kniven skarp? Er kødet mørt? Er bøffen netop rød? For bagved stolen står der en, som aldrig smager kød.

Du taler om den næste slægt, hvis fremtid ligger klar, men bagved stolen står et barn, som ingen fremtid har.

Vor nutid er forskellig. Tja! Vor fortid - får stå hen! Vor fremtid - blir vi fælles om. Gud nåde os for dén.

L. G. Damgaard

GODT AT VIDE

Om lægekonflikten

Så længe lægekonflikten varer, skal man selv betale lægeregninger, hvorefter man hos socialforvaltningen kan få en del af beløbet refunderet.

Hvis du får rente i henhold til erstatningsloven, kan du — når du har fået det beløb kommunen refunderer — sende regningen til Frihedsfonden eller direkte til Sikringsstyrelsen med anmodning om at få resten af beløbet refunderet — men husk, at du så skal have regningen tilbage fra socialforvaltningen.

-t

Bandagering af stomiopererede

Personer, der har fået foretaget stomioperation, kan, hvis de ikke får naturalbevilling, få udbetalt et kvartårligt kontantbeløb, der er forhøjet til 520 kr. + moms.

Medicin, tandbehandling m.v. til rentemodtagere

Hvis man modtager rente i henhold til erstatningsloven, er der mulighed for hjælp til medicinudgifter, tandbehandling m.v. Man skal indsende kvittering fra apoteket og receptkopi til Frihedsfonden eller direkte til Sikringsstyrelsen. Men husk: Regningerne må ikke være mere end 3 måneder gamle. Husk også at sende journalnummer i Frihedsfonden (Sikringsstyrelsen). Der kan i særlige tilfælde også fås tilskud til behandling hos kiropraktor og fysioterapeut, hvis man er henvist af sin læge. Ved tandbehandling bør der indsendes ansøgning forud, vedlagt erklæring og prisoverslag fra tandlæge (eller tandtekniker). I helt specielle tilfælde kan der søges om tilskud til briller, men ikke hvis det drejer sig om almindelig alderdomssvækkelse af øjnene.

Om 65-billetter m.m.

Det kan være praktisk at vide, at invalidepensionister, uanset alder, kan benytte 65-billetter. Man skal bare henvende sig på det stedlige bistandskontor og få udleveret et legitimationskort (der er gyldigt i 4 år), som giver ret til at løse 65-billetter. Kortet skal forevises ved billetkøbet.

Invalidepensionister kan de fleste steder i landet, uanset alder løse pensionistkort, det såkaldte »mimrekort« til brug ved transport med de stedlige trafikelskaber (H.T., V.T. o.s.v.).

Juridisk bistand

Har du brug for et juridisk råd, kan du som regel få det gratis hos advokatvagten. Du kan ikke få sagen behandlet til bunds, men du kan få et godt råd og få at vide, om det er et juridisk problem, hvilke retsregler, der gælder for det område, og hvordan sagen bedst gribes an.

Der er advokatvagt i ca. 50 byer, og der er åbent en eller to gange om ugen efter arbejdstid. Tid og sted annonceres

jævnligt i lokale aviser. Man kan også ringe til en advokat eller til Det danske Advokatsamfund (01) 14 49 50 - og få oplysning om den nærmeste advokatvagt.

I København har de københavnske advokater oprettet en fælles retshjælp, hvor man gratis kan indhente råd og vejledning. Adressen er Kringlegangen (ja sådan hedder den) med indgang fra Gråbrødretorv 17.

Der ydes også egentlig retshjælp med offentlig støtte, når man har brug for mere end et godt råd. Det betyder, at staten betaler en del af advokatens sager. Advokatvagten og dommerkontorerne har liste over de advokater, der giver retshjælp med offentlig støtte.

Retshjælpen dækker råd og skriftlig hjælp i de mest almindelige sager som separation, skilsmisse, forældremyndighed, underholdsbidrag m.v., men også problemer som ægtepagt, testamente og arvespørgsmål.

Det gælder også erstatningsspørgsmål f.eks. ved færdselsulykke, vold, forurening, mangler ved nye større ting (bil, hus, køleskab o.s.v.), tvistigheder med håndværkere, ingeniører, arkitekter o.s.v. samt klager over andre advo-

kater, læger, tandlæger m.fl. Det kan også dreje sig om lejeforhold, husleje, opsigelse, ansættelsesforhold, afskedigelse og ferispørgsmål.

Ansøgning om fri proces, klager over offentlige myndigheders afgørelser er også omfattet.

Hjælpen gælder alle stævninger i de nævnte tilfælde og i sager, hvor sagens værdi ikke overstiger 4000 kr.

Den gratis retshjælp er dog betinget af socialindkomstens størrelse. Tag derfor socialindkomst-attesten med til advokaten.

A.P. Møller

I arbejde på de syv have
- under den
syvtakkede stjerne

MÆRSK

DAELLS VAREHUS

Er nynazismen farlig?

Forbud mod nynazister

I januar 1982 vakte det opsigt, at den daværende vesttyske indenrigsminister Baum (FDP) forbød den højreekstremistiske bevægelse VBSD, som tidligere er omtalt i denne artikelserie.

Samtidig gennemførtes husundersøgelser hos flere af bevægelsens tilhængere. Ministeren sagde, at kun et forbud kunne stoppe bevægelsens terrorstiske aktiviteter.

Tidligere havde de vesttyske myndigheder også forbudt grupperne Wehrsportgruppe Hoffmann, der var helt militært organiseret, og Bund deutscher Nationalsocialisten.

Forbudet mod VBSD blev overrakt lederen Busse, der siden oktober 1981 har siddet fængslet. Hans organisation vakte røre, da det kom til ildkamp mellem en af dens grupper og politiet i München. Der er siden fundet en del våben hos dens tilhængere i Vest-Berlin. Og i slutningen af 1980 dræbte en af organisationens kurerer Frank Schubert ved en illegal grænseovergang to svejtsiske grænsevagter, medens to andre blev sårede. Schubert begik selvmord.

Højre-terrorist tilstår attentat

Retten i Stuttgart har behandlet en sag mod en gruppe højreterrorister. En af dem har tilstået at have deltaget i et bombeattentat mod en skole i Hamborg, hvor to mennesker blev såret. Tilståelsen kom fra den 51-årige Hörnle, der tilhører organisationen »Deutsche Aktionsgruppen«, der skal have forøvet en række attentater. De andre tiltalte er den 52-årige fhv. advokat Manfred Roeder, den 25-årige Sibylle Vorderbrügge og den 22-årige lægekandidat Heinz Colditz.

Nynazisterne bedre organiseret end hidtil antaget

Den ovenfor omtalte retssag i Stuttgart synes at have vist, at nynazisterne er bedre organiseret end myndighederne hidtil har troet. Under sagen er det oplyst, at Manfred Roeder, der i længere tid har været efterlyst, alligevel har kunnet bevæge sig ret frit rundt om i Vesttyskland og flere gange er rejst ind og ud af landet, idet organisationen havde forsynet ham med et falsk amerikansk pas.

Mens han var eftersøgt, arrangerede han flere møder med sine tilhængere i udlandet, ligesom han en tid var i Mellemøsten for at skaffe våben, angivelig til brug for, hvad han betegner som en tysk eksilregering.

Den anklagede Sibylle Vorderbrügge tilstod i retten, at hun havde været med til otte bombeattentater mod udlændinge og antinazistiske institutioner i Vesttyskland.

Dommerne i Stuttgart har påvist, at der har været og måske stadig består et forgrenet kontaktnet mellem militante højreekstremister blandt de ialt ca. 20.000, som myndighederne anslår de organiserede nynazisters antal til.

Det alvorlige attentat i München i efteråret 1980, hvor 13 blev dræbt og 200 blev såret, har hidtil været tillagt en enkelt sindsforvirret højreekstremist. Men retssagen i Stuttgart har bragt oplysninger frem, der tyder på en forbindelse mellem attentatmanden i München, der selv omkom, og det nynazistiske våbendepot, der for godt et år siden blev afsløret på Lüneburger Heide. Der er ligeledes konstateret en forbindelse mellem Manfred Roeder og forstmester Heinz Lembke, der rådede over depotet på Lüneburger Heide (også Lembke har begået selvmord). I depotet fandtes 88 kasser med sprængstof, 258 håndgranater, 50 bazookaer, et antal geværer og pistoler samt en del ammunition.

Ville være Hitlers efterfølger

Ifølge dagbladet »Information«s korrespondent, Uwe Taubert, blev Manfred Roeder bevidst holdt i baggrunden, medens andre gruppemedlemmer udførte det »grove« arbejde. Roeder var nemlig udset til noget større og skulle derfor ikke belastes for meget.

En af de medanklagede har oplyst, at Hitlers efterfølger, storadmiral Karl Dönitz, der døde i 1981 og blev begravet med pomp og pragt af vennerne, i et brev har bedt Roeder om at føre Hitlerarven videre som »Reichsverweser« (rigsforvalter), til der kommer bedre tider.

Og Roeder havde faktisk planer om en eksilregering i udlandet. Det blev ifølge »Information«s korrespondent drøftet på et »vennemøde« i Marburg i maj 1980. Roeder foretog dengang - som nævnt - flere udenlandsrejser, bl.a. til Libanon (!), hvor der dengang opholdt sig en gruppe tyske nynazister fra den forbudte Hoffmann-gruppe. Roeder havde også forbindelser i Belgien og Frankrig, og hans organisation mang-

lede ikke penge, da pengestærke venner sørgede for økonomien.

Vil et nazisamfund under Guds ledelse

Manfred Roeder betragtes for tiden som de vesttyske nynazisters ideologiske leder. Og han synes parat til at føre sin ideologiske kamp videre under den retssag, der forgår i Stuttgart, hvor han er sigtet for meddelagtighed i to mord, otte mordforsøg og for at være den ansvarlige leder af en terror-gruppe.

Roeder har altså længe været efterlyst, men har alligevel formået at optræde rundt om i Europa og USA som taler ved nazi-møder. Han kalder sig selv en idealistisk kristen, der kæmper for at afskaffe samfundets anarki og i stedet indføre et nationalsocialistisk samfund under Guds og hans egen ledelse.

Under retssagen beskylder han det vesttyske retssystem for at forfølge ham, men han vil ikke indrømme, at det er hverken juridisk eller moralsk forkert at forfølge asiatiske flygtninge og fremmedarbejdere i Vesttyskland. Det er nødvendigt for at udrense skadelige menneskelige udskud. De vietnamesiske flygtninge betegner han som en slags aber, som tyskerne ikke bør leve sammen med. Det var derfor med koldt overlæg, at hans organisation dræbte to vietnamesiske flygtninge i Hamborg i 1980 og gennemførte attentater mod en række institutioner for flygtninge.

Roeder betragter sig som den naturlige statsleder og efterfølger for Hitler og Karl Dönitz. Ifølge »Flenborg Avis«, der har beskæftiget sig meget med sagen, gik Manfred Roeders vej til nazismen over en række fiaskoer som politiker i de andre vesttyske partier. (fortsættes). -t

Kammeraternes Hjælpefond

er raske kammeraters hilsen
til de syge

LØVENS KEMISKE FABRIK

KAMMERATERNE FORTÆLLER

Min ven Aksel

Han var fra Randers, ret lille af vækst, men i besiddelse af en ukuelig optimisme, der gjorde ham til et glad menneske, der fik en betydelig indflydelse på sine nærmeste.

Under en speciel internering i koncentrationslejren Sachsenhausen ved Berlin sang vi hans sange, som han havde produceret i selve lejren. Blandt nordmænd og danskere var der især en overgang en ret udbredt dysenteri, og for at undgå, at den bredte sig til alle i lejren, var vi isoleret i vore egne fangeblokke. Selv spillede jeg violin for at sætte facon på sangen - og også for at få ukendte melodier indøvet.

Violin, siger læseren måske. Hvor fik

I den fra? Den var organiseret, og det ord dækker at låne, købe, stjele, kort sagt at skaffe sig tingen eller tingene. At organisere i lejren var velset - det måtte blot ikke være kammeratskabstveri.

*

I lejren blev vi hver morgen og aften udkommanderet til appel på den meget store appelplads, og der skete ikke afblæsning, før tallene stemte, og det kunne nok give problemer, da lejren registrerede omkring 50.000 fanger, alle mænd, og næsten alle i den mest arbejdsduelige alder. Det var faktisk ret internationale stævner, der talte repræsentanter fra omkring 25 forskellige nationer.

I forbindelse med appellerne blev der jævnlige foretaget hængninger, mens vi alle skulle stå og se på det. Et redskab, der lignede et fodboldmål, blev rejst i to huller i cementen lige foran indgangen til lejrpladsen på det stod, som Arnulf

Øverland kalder galgebakken, og her blev een dag en fangekammerat hængt, en anden dag en anden. Det var modbydeligt at se på, og det gav et gys i de mange tusinder når faldlemmen blev skubbet til side og en fangekammerat derefter hang og dinglede.

Efterhånden påvirkede disse oplevelser mig meget, så jeg gik og kredsede om tanken: Hvornår kommer turen til mig? En aften efter appellen gik jeg på cementgaden og snakkede med Aksel, revisoren fra Randers, og jeg fortalte ham om mine tanker.

Da han havde hørt på mig, standsede han, så frem for sig, slog ud med den ene hånd og sagde: »Det skal du overhovedet ikke bekymre dig om. Jeg har evner til at se ind i fremtiden, og det har ofte vist sig at komme til at passe, hvad jeg har forudsagt.«

Nu så han helt profetisk ud: »Jeg ser det for mig nu: Der kommer en dag en

mand ind i lejren. Han svinger med et hvidt flag med et rødt kors, og han råbet til os: I er frie. Vi kommer alle hjem.«

Så gjorde han en pause, og derefter tilføjede han: »Men af os godt 200 danskere her i lejren kommer een ikke hjem. Hvem det bliver, kan jeg ikke se, men det er ikke dig.«

*

Det gik sådan, at Aksel blev sendt sammen med sin arbejdsgruppe til Gross Rosen-Nordhausen i det sydlige Harzen. Ved ankomsten til Gross-Rosen var der 1000 fanger, men ved aftenappellen den 1. marts var der kun 750 tilbage. Sygdomme hærgede hårdt, og forholdene i lejren forværrede hans konstante svimmelhed, og dysenterien afkræftede ham. Hans nærmeste kammerat, Peter Schulz fra Århus, tog sig meget af ham, og der kunne være nætter, hvor han måtte hjælpe Aksel 13 gange hen til nødtørftsbaljen. Afføringen var som vand, og urinafsondringen hørte næsten op. Spyt-kirtlerne gik ud af funktion, slimhinderne i mund og næse tørrede ind. Forsøg på at få ham indlagt på revieret (lejrens sygehus) blev mødt med knippel-slag - men en indlæggelse lykkedes dog til allersidst.

*

Når hans sygdom næsten galoperede, var en væsentlig årsag nok, at han en aften, inden sygdommen satte rigtig ind, blev slået i hovedet med en gummiknippel, da han gik over appelpladsen. Som sædvanlig støttede han sig meget til sin stok, men alligevel slingrede han af sted. Hans ligevægtscenter var forstyrret. En forarbejder var på jagt efter folk, der havde drukket kogersprit. Han slog Aksel med sin gummiknippel, og det slag forvandt Aksel aldrig.

Morgen og aften blev han båret til appelpladsen - men om morgenen den 2. marts lå han og var død. Dagen efter kom der besked til lejren om afgang for alle danskere til Neuengamme. Aksels mand med det hvide flag med det røde kors var nu en realitet, så blandt de 6000 danskere, der herfra kom tilbage til livet i et befriet Danmark, kom alle Aksels kammerater - men een kom ikke hjem. Det blev ham selv.

Når mine tanker går til Aksel, river det i mit sind, især når jeg tænker på, at han hjemme i Danmark havde holdt 2000 afholdsforedrag - og i en tysk koncentrationslejr i en sygdomsperiode blev slået ned - beskyldt for at være beruset.

Johannes Fosmark

FORENINGERNE

Højtideligheden i Mindelunden juleaften 1984

Programmet vil se således ud:

Kl. 16.00. Medlemmer af Hjemmeværnet og Danmarks Lottekorps trækker op langs gravene og Mindemuren med fakler.

Kl. 16.05. Med fakler tænder Hjemmeværnet og Lottekorpsset lysene på gravene.

Kl. 16.07. Spejderne lægger blomster på gravene.

Kl. 16.09. Axel Lauritzen byder velkommen til højtideligheden.

Kl. 16.11. Studentersangerne synger: »Alle træer står så stille«.

Kl. 16.14. Kontorchef for Frihedsfonden, Frode Toft, holder juletaalen.

Kl. 16.19. En spejderpige beder »Fader Vor«. Herefter kransenedlægning.

Kl. 16.23. Studentersangerne synger »Guds fred med vore døde«.

Kl. 16.26. Axel Lauritzen afslutter højtideligheden. Derefter synger alle sammen med Studentersangerne »Altid frejdig«.

KAMMERATERNES HJÆLPEFOND

Feriehjemmet på Kegnæs

Ansøgninger vedrørende ophold en uge på Kegnæs i 1985 kan nu rekvireres hos Preben Feddersen, Caroline-Amalievej 11, 5874 Hesselager (tlf. 09-25.14.77).

Porto kr. 2,70 vedlægges.

Opmærksomheden henledes på, at man ikke kan forvente at få plads på feriehjemmet hvert år, da ansøgerantallet er meget stort.

Ansøgere med skolesøgende børn eller børnebørn har fortrinsret i skoleferierne.

Ansøgere må enten

1) have været indsat i danske eller tyske fængsler/koncentrationslejre som følge af aktiv indsats i Frihedskampen under besættelsen,

2) have sejlet i allieret tjeneste/gjort tjeneste i allierede styrker under krigen, eller

3) være fysisk/psykisk hæmmet som følge af langtidssillegalt under besættelsen,

samt være registreret i Frihedsfonden/Sikringsstyrelsen.

Huset kan benyttes hele året. Der er 7 sengepladser og mulighed for ekstra opredning. Man skal kun medbringe lagner, dynebetræk, pudevar, håndklæder og viskestykker. Alt andet udstyr er til stede.

Skiftedag er hele året MANDAG. Indflytning må tidligst ske kl. 15, og udflytningen næste mandag skal være sket inden kl. 12 (de tre timer er nødvendige for den tilsynsførende, derfor skal huset være tomt fra kl. 12 til 15 mandag).

Huset skal være rengjort inden afrejsen.

Nøglen til huset tilsendes en lille uges tid før indflytningdagen.

Ansøgningsskemaerne skal være returneret til Preben Feddersen inden 15. januar 1985.

KH.

Breve

Ry, den 18. sept. 1984

Kære Preben Feddersen.

Hermed fremsendes nøglen til Kegnæs med tak for lån.

Min hustru og jeg vil gerne sige mange tak for dejlige 8 dage på Kegnæs, det er længe siden, vi har haft så dejlig en ferie. Huset er jo helt vidunderligt - der er jo alt, hvad man kan forlange af et 1. kl. hotel. Huset var jo ligeledes basis for vore traveture og køreture i omegnen. Et længe næret ønske blev ligeledes opfyldt, da vi fik set Sønderborg Slot og Dybbøl Mølle. Der blev da også tid til en smut med »æ'spritter.«

Huset blev også brugt til at fejre min 66 års fødselsdag, så der var fuld belagt lørdag-søndag.

Endnu en gang mange tak for opholdet, og vi håber, at vi må komme i betragting en anden gang.

Venlig hilsen
Svend A. Jensen
Hejnæsvej 7, Ry

NB. Jeg har afsendt girokortet til kassereren.

Kære P. Feddersen.

Rigtig mange tak for en god ferie.

Vi troede ikke, det kunne blive bedre, men for hver gang, vi ser det dejlige hus, er der sket forbedringer, men den samme atmosfære hviler over huset og navnet: Kegnæs.

Venlig hilsen
Else og Barner

D. 14-8-84

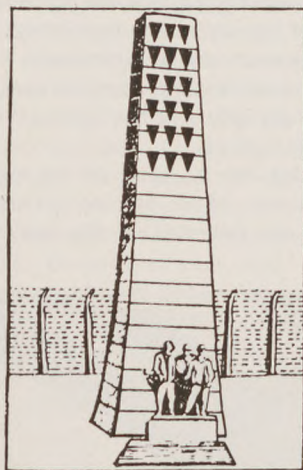
Kære Preben Feddersen.

Samtidig med at vi returnerer nøglen til huset på Kegnæs udtrykker vi vor tak for nogle dejlige dage.

Alt var perfekt dernede - og vi håber at komme i betragtning en anden gang.

Med venlig hilsen
Birgit og A.A. Kiihlblad
Blichersvej 69
3000 Helsingør

SACHSENHAUSEN

Internationalt møde

Den internationale Sachsenhausen-komité afholder sit årsmøde i Neuwied i Waldhaus Wingersberg i dagene 14.-15. november. Neuwied ligger i Vesttyskland ikke langt fra Koblenz.

Konferencens dagsorden omfatter tre punkter: 1. Årsberetning om kampen mod nynazismen. 2. Forberedelserne til befrielsesfesten 1985. 3. Planlægning af Sachsenhausen-stævnet i den gamle lejr, der nu er mindepark.

Alle tidligere Sachsenhausen-fanger kan deltage. Desuden slægtninge og efterladte.

ERHVERVSHÆMMEDE

Omegnsafdelingen

Omegnsafdelingens kontor er lukket for juleferie i tiden fra den 6. december til den 8. januar. Under ferien kan Kaj Wadsback Petersen kontaktes på telefon (02) 94 44 92.

Århus afdeling

Julefrokost onsdag den 12/12 1984 kl. 13 i Bildbjerg Parkens Selskabslokaler, Paludan Müllersvej 90, Århus. Pris kr. 70 pro persona.

Tilmelding til 16 63 18 senest mandag den 10. december kl. 12.

BØGER

Oskar Verner fortæller

Oskar Verner: Min vej gik gennem Sachsenhausen. (En murersvends erindringer om sit liv i kampen for fred og socialisme). I samarbejde med Sussi Handberg. Tegninger af Peter Peiteresen. 240 sider, 75 kr. Forlaget Modtryk, Anholtsgade 4-6, 8000 Århus C.

Bogens indhold falder i flere afsnit: Barndommen i yderste afttiggdom i Glenstrup sogn på Randers-egnen, kampen for at blive faglært, arbejdet som murer dels på landet, dels i Århus og i København, arbejdet i DKP, illegalt arbejde, forhørene i Vestre Fængsel og hos Gestapo, deportationen til KZ-lejren i Sachsenhausen ved Berlin og slavearbejdet der, turen til Neuengamme, befrielsen, Gestapos organisationer, en skildring af, hvad der førte til krigen, og hvad der siden skete, arbejdet i fagforeningen, arbejdet i fangeorganisationerne efter krigen, herunder de sociale opgaver og engagement i ISK, dennes redegørelse for fascismens vækst (ca. 20 sider) samt en efterskrift.

I bogens undertitel fremhæves, at Oskar Verner har virket for fred og socialisme. Nu er de to ord flertydige, men af bogens indhold fremgår det klart, at ordet socialismen er brugt i betydningen kommunisme, og at kampen for fred må ses i belysning heraf.

Oskar Verner har i sin opvækst været heldig at komme blandt gode og venlige mennesker, og at hans kamp for at blive faglært lykkedes på grund af hans stædighed og udholdenhed.

Vi får også at vide, at dyrlæge Iversen i Spentrup fik sat gang i en flok unge, så de blev aktive på fodboldbanen.

Under arbejdet i København stiftede han bekendtskab med alsang og algang, som han finder var inspireret af samarbejdspolitikkerne, så det var det rene hykleri. Hos Gestapo var han i forhør 14 gange, og de endte med deportation til Sachsenhausen.

Bogen indeholder flere angreb på Socialdemokratiet.

I afsnittet: »Efterskrift« får vi at vide, at Oskar Verner finder, at han har haft et godt og indholdsrigt liv til dato, og han tilføjer, at det ikke kan nægtes, at levestien er steget betydeligt siden hans barndom, men han har dog ikke noget tilovers for vort nuværende samfundssystem. Derfor kæmper han for et socialistisk samfund.

Sproget i bogen er bramfrit, og det betyder jo, at han siger tingene ligeud. Bogen fremtræder i smukt og letlæseligt tryk med omslag i rødt og hvidt.

F-k.

NY BOG AF OLLY RITTERBAND

Vi har tidligere omtalt den jødiske malerinde og forfatterinde Olly Ritterband, der oprindeligt er født i Rumænien, bl.a. i »Gestapofangen«, nr. 9/1971, da hun havde skænket tre malerier til Frihedsmuseet, og i »Pigtraad/Gestapofangen« nr. 7/1983 i forbindelse med hendes udstilling i det jødiske forsamlingshus i København.

I 1944 blev hun som ganske ung deporteret til Auschwitz, men kom senere til Bergen-Belsen, hvorfra hun blev befriet og kom til Sverige. Hendes far omkom i 1944 i Dachau. Senere kom hun til Danmark, hvor hun nu bor.

Hun har nu skrevet bogen med den krakteristiske titel »Jeg ville overleve«. I bogen beretter hun kortfattet om transporterne til lejrene og om livet i lejrene, og bogen er forsynet med et stort antal illustrationer. Olly Ritterband siger selv, at hun har skrevet bogen, fordi hun synes, at der er noget i vor tid, der minder om en ikke særlig fjern fortid.

(Olly Ritterband »Jeg vil leve«, Forlaget Haase, 101 sider, 99,- kr.)

-t

Jørgen Røjel - 25 år efter sabotagen - ved stedet hvor de ødelagte broer var placeret. På den anden side af Gudenåen ses resten af brofundamenterne. I baggrunden ses den gamle bro fra 1864 - der stadig bruges som gangbro.

BOGEN OM SLÆGTEN FIIL

Overlæge Jørgen Røjel: Modstandsgruppen Hvidsten. 256 sider. 148 kr. Samlerens forlag.

Det er rigtigt set af Fredericias kendte overlæge, modstandsmanden Jørgen Røjel, at tre af Danmarks fem millioner indbyggere ingen personlig erindring har om besættelsen, da de simpelt hen er født efter 1945. Og derfor føler han, og mange andre af hans årgang, at der er noget, som stadig må siges, at der er en budstikke, som altid må gives videre. At en ny generation må forstå nogle af de motiver, som dengang i 1940-45 fik danske mænd og kvinder, ikke mindst en række unge, til at sætte livet ind i frihedskampen.

Og derfor har Røjel skrevet denne bog om Hvidstengruppen, som under besættelsen, ja for resten også siden, har været en af de mest omtalte illegale grupper. Det, som vist har sat ham i gang, var Tulle Fiil Møllers død den 25. august i fjor. Hun blev 65 år. Hun var ældst af fem børn på Hvidsten Kro og hed Kirstine, men blev aldrig kaldt andet end Tulle. Hun var gift med bryggeriarbejder Peter Bergenhammer Sørensen, som var ansat på Thor i Randers.

Da han og syv andre i Hvidstengruppen blev henrettet kl. 4 morgen i Ryvangen den 29. juni 1944 og en række andre i gruppen fik kortere eller længere straffe i tyske fængsler og kz-lejre for resten af besættelsen, blev hun efter krigen gift med kaptajn Olaf Møller, som havde arbejdet for Hærens efterretningstjeneste og blev fanget af tyskerne og sendt til kz-lejren Dachau. De traf hinanden i de

berømte »Hvide Busser«, som Folke Barnadotte fik organiseret sidst på krigen.

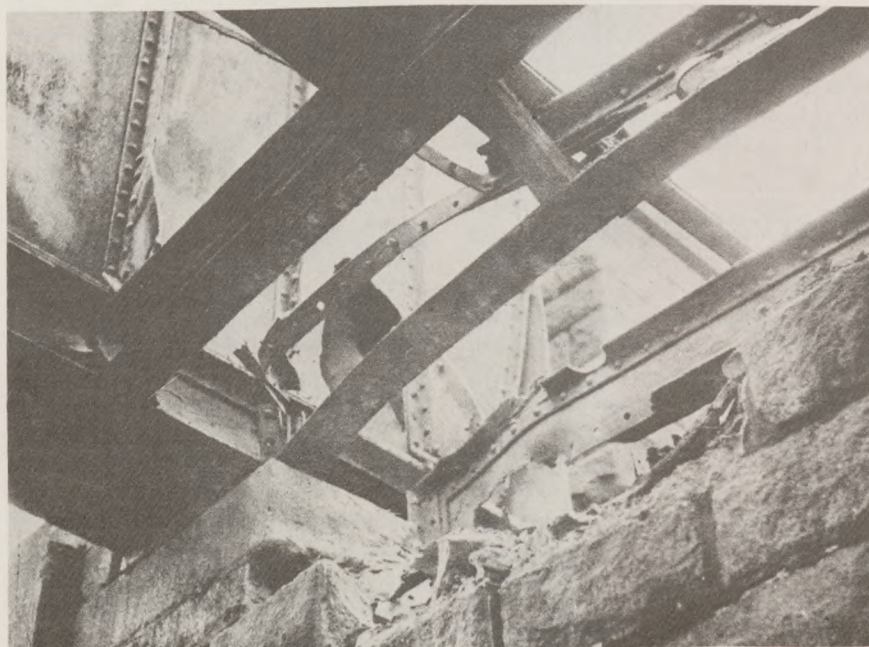
Og så fortæller Jørgen Røjel ellers meget udførligt om begivenhederne i 1943-44 på Randers-egnen, da Hvidstengruppen arbejdede. Bogen er dog mere en slægtshistorie om familien Fiil og Hvidsten kro - end det er en samlet dokumentation og beretning om alle otte henrettede og deres lidelser og savn. Ingen kan bestride, at tabet på kroen var enormt. Far, søn og svigersøn dødsdømt og henrettet. Og to døtre idømt tysk fængsel. Uden nogen garanti for, at de vendte tilbage. Den yngste af de to,

Gerda, blev dog siden frigivet. Mens Tulle var dødsdømt ligesom mændene, men benådet med livsvarig straf straks efter, så fik Gerda to års ungdomsfængsel. Hun blev benådet 2.8.44, da hun sad i fængslet Dreierbergen i Bützow i nærheden af Rostock. Og kom så hjem.

Bogen bringer brev efter brev fra familiemedlemmer under krigen, først i fængsel hos Gestapo i Århus, så i Vestre Fængsel, Horsørød og atter i Vestre Fængsel. Og fra og til Tulle fra tiden i Tyskland. Man kan sige, at der i sin tid i Axel Holms berømte langt mere kortfattede bog fra 1945 om gruppen var mere balance. Røjels bog graver dybere. Der er jo også nu gået så mange år. Mere er kommet for dagen, og så at sige alt, hvad familien Fiil har kunnet trylle frem fra gemmerne, er kommet med. De har gemt meget, og det er kun ret og rimeligt.

26. og 27. juni er alle 14 anholdte fra Hvidstengruppen så i krigsretten på Dagmarhus. Fra morgen til aften. Da radioforhandler Niels Nielsen Kjær, Hvidsten, er ugift, bestemmer han, at hans hus skal tilfalde Johan Kjærs kone, Rigmor, og en mindre sum penge skal gå til karetmager S. Kristensens kone. Otte mænd blev dødsdømt, tre andre fik livsvarigt tugthus, to fik 4 års tugthus og en 2 års tugthus.

Fredag den 30. juni, da det ryktes i København, at de otte er henrettede, bliver der folkestrejke. Og den tyske

Sabotage mod jernbanebroen ved Langaa, hvorved der skabtes stor forstyrrelse i den jydsk jernbanetrafik.

general von Hanneken erklærer byen i undtagelsestilstand. Og borgerne svarer med generalstrejke.

Tulle skriver 29. juni sit brev til dr. Best. Hun og Gerda kommer i celle med Elsebet Kieler, af den kendte lægefamilie fra Horsens, hvis fleste yngre medlemmer efterhånden tages af Gestapo, dels i Horsens, dels mens de studerer i København. Senere kommer Tulle i Tyskland i celle med bl.a. Monica Wichfeld, den stolte godsejerinde fra Engestofte på Lolland-Falster, som siden dør i krigens sidste fase, smittet i en celle af nogle meget tb-ramte engelske kvindelige fanger.

Efter Røjels beretning kommer så artikler af Gerda Søvang Jessen, Tjele - dengang den unge Gerda Fiil, som dømmes sammen med Tulle og alle mændene. Videre af Else Gjessing, Aalborg, hvis mand blev henrettet som medlem af Aars-gruppen, af Elsebet Kieler, København, af Pie Frandsen, Randers, af den kendte lægefamilie i Hornslet, Baastrup Thomsen, hvor både hun og hendes to brødre blev anholdt i Hornslet-gruppen, og om dem alle gælder, at de har siddet fængslet sammen med Tulle.

Fra Hvidsten-gruppen beretter så brødrene Andreas og Jens Stenz, dengang Kondrup. Andreas, som har været gårdejer, nu bosat i Lindbjerg, undslap til Sverige, mens Jens, nu ved toldvæsenet i København, måtte hele turen med. Videre skriver fhv. bybuschauffør i Randers, Barner Andersen, med i gruppen og bror til en af de henrettede, møller Henning Andersen. Og indehaver af Vejle Støbegods i Randers, senere kgl. vejer og måler Knud Christensen, Randers, ligeledes aktiv og dømt og i Tyskland. Endelig de to præster, Bjørn Thomsen, Espergærde, som ung medlem af Hornslet-gruppen, så han måtte med i de tyske lejre. Den anden er Sophus Boas, København, som 1943-48 var dansk sømandspræst i Hamborg - og som under krigen besøgte flere af de danske kz-fanger i Tyskland, bl.a. Tulle Fiil.

Jørgen Røjels bog er god at få forstand af. Men altså mere en slægtskrønike for Hvidsten kro og slægten Fiil - end en samlet beretning for hele gruppen. Men også den synsvinkel kan være et rimeligt udgangspunkt. Han og de ti andre forfattere har i hvert fald gravet meget stod frem fra glemslen, mens tid er.

Johs. Rasmussen

En af Jyllands mest berømte modstandsfolk

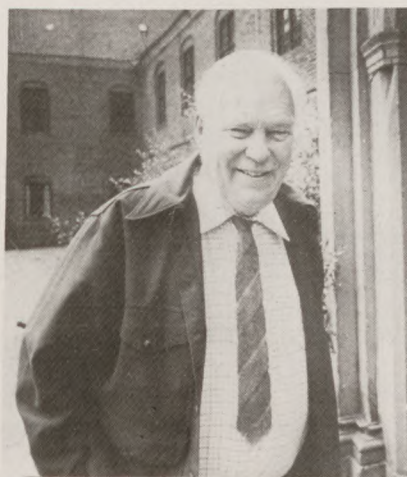
Flemming Juncker: Men morsomt har det været. Erindringer. 424 sider. Gyldendal.

Det er en god bog, godsejer Flemming Juncker, Overgaard ved Hadsund, her har skrevet. Han har haft en omskiftelig tilværelse. Ofte har han kunnet forene det nyttige med det behagelige. Han har haft et rigt liv. Nylig fik han Jyllands-Postens debatpris. Som individualist og en mand med mod. Og nu den 12. september fylder han 80 år.

Og så erindringerne, en omfangsrig bog, hvor alle faser i hans liv kommer med. Besættelsen er selvsagt det, som må optage dette blads læsere, fordi vi alle ved, hvilken central rolle han spillede i de år i modstanden mod tyskerne. Først som topleder i Jylland, siden som militær og politisk rådgiver for SOE i London, altså dem, der med commandor Hollingworth i spidsen koordinerede en del af modstanden i Danmark, den del af den, der kunne inspireres eller ledes derovre fra. Og få våben, materiel og faldskærmsfolk derovre fra.

Karakteristisk nok, må man vel sige, klarer Fl. Juncker alt dette på ca. 40 sider. Men han får da givet sit syn på mange af dens personer og begivenheder. Og det er som regel kyndig og værdifuld orientering, vi her får. Vi hører f.eks. (side 107) om den fremragende københavnske modstandsmand Stig E. Jensen, som Juncker havde kendt fra barneårene i Sorø.

Juncker nævner videre faldskærmsmanden Chr. Rottbøll, politimanden og

Flemming Juncker.

juristen Vilh. Leifer, Flemming B. Musus, faldskærmsmanden Ole Geisler, en af stifterne af Hvidstengruppen, læge Thorup Pedersen, Randers. Ja, og mange andre. Og vi hører, hvordan Juncker tidligt forstod, at Kaj Munk ikke ville emigrere fra Danmark til England, men forberedte sit martyrium. I oktober 43 bad Arne Sørensen, efter aftale med bl.a. Juncker, i et brev og pr. kurer Munk om nu at drage væk. Munk ville slet ikke modtage kurereren eller læse Arne Sørensens brev. Uforskammet kunne han jo iblandt også være.

Og vi hører endnu engang om kontroverserne mellem oberst Bennike og toldassistent Toldstrup (side 120), hvor det f.eks. hedder: »B. gjorde utvivlsomt sit bedste, men brugte for megen tid på diplomatisk guerilla mod Toldstrup, som på 36 timer gav svar på enhver forespørgsel fra London, mens B.s svar som regel først indløb efter to ugers forløb.« Der er lidt om farver Jacobsen, Aabenraa, Nils Bøgh Andersen, Sydslesvig o.s.v. Og hvordan Juncker efterhånden var så eftersøgt af Gestapo, at han måtte ud af landet. Bl.a. var flere jyske ledere foruden Juncker ved at blive omringet i politimester Knud Wieses lejlighed i Sdr. Ringgade i Århus. Men alle slap mirakuløst væk. En af Gestapofolkene havde set Juncker springe ned fra et halvtag og stod kun et par meter derfra, men sagde senere efter krigen i et forhør, at han ikke drømte om at gribe ind, fordi han troede Juncker var svært bevæbnet, hvad J. netop så at sige aldrig var.

Junckers beskrivelse af flugten fra Bromma lufthavn ved Stockholm til en skotsk lufthavn i et lille Mosquito fly er malende. Pladsen var snæver, og under en var to låger, beregnet til at kaste bomber igennem. Ebbe Munck måtte således sidde med benene ud af bomblemene og holde sig godt fast på den lange kolde tur, at han ikke skulle dratte i havet. Og om Niels Bohr siges det, at han var bevidstløs ved ankomsten til England, fordi han ikke i øretelefonen havde forstået, hvordan og hvornår iltmasken skulle bruges.

Flemming Juncker indtager overalt i bogen - ikke bare i sine krigserindringer - helt sine egne, ofte velmotiverede synspunkter. Er ingen dødbider eller smålig mand. For resten skal det også med, at Juncker er en mand med humor. Han kan godt lide lidt filosofien og et smil.

Johs. Rasmussen

ADRESSELISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N. (01) 35 50 12.

Næstform.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boulevard 12, 2.tv. 2450 København SV. (01) 16 60 98.

Sekr.: P. Nielsen, Bjernedevej 40a, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.

Kass.: Bernt Johannesson, Kongshvilevej 20, 2800 Lyngby, giro 5 11 79 17.

Bestyrelse: H. Davidsen, Frode Toft, Hans Andersen, Else Drejer, Lilian Olsen, Birgit Fischermann, Axel Lauritzen, Solveig Skjøtt, Arvid Hemmingsen og Ove Laursen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløssevej 19, 4894 Øster Ulslev (03) 86 55 59.

Kass.: Johs. Damsgaard, Heringgade 1, 2100 København Ø. (01) 42 55 72.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. (09) 12 71 99.

Århus: Håkon Thomsen, Søndervangen 20, 8260 Viby J. (06) 14 53 95.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. (08) 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: Poul Nielsen, Bjernedevej 40 A, 2700 Brønshøj. (01) 74 26 35.

Kass.: Erik Richter, Klarup Kirkevej 18, 9270 Klarup. (08) 31 82 95. Giro 6 45 87 18.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Snerlevej 27, 7900 Nykøbing Mors. (07) 72 02 27.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 Kbh. N (01) 35 50 12.

Kass.: Anna Strunge, Musvågevej 20, 8210 Århus V. (06) 16 98 12.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Børge Kruse, Bavnevej 8, 2650 Hvidovre. (01) 78 49 99.

Socialsekretær: Kaj Wadsbach Petersen, Lundeberggårdsvej 228, 2740 Skovlunde. (02) 94 44 92.

Kontor: Kongevejen 252, 2. sal, 2830 Virum. (02) 85 58 98. Giro 881 17 88. Åbent tirsdag, onsdag og torsdag kl. 10-14. Sociale sager kun tirsdag og torsdag.

Esbjerg afd. Fmd.: Viggo Hansen, Palnatores Alle 19, 6700 Esbjerg. (05) 14 27 58.

Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Fredericia afd. Fmd.: Jens Jac. Jensen, Fårbækvejen 2, 7000 Fredericia. (05) 95 79 88. Kontor: Kongensgade 31 A, tlf. 93 29 73, åbent onsdag kl. 14-16.

Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B, 6000 Kolding. (05) 52 82 43.

Odense afd.: Kontor: Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ, tlf. (09) 15 45 87. Åbent hver onsdag kl. 10-12.

Fmd.: Richard Andersen, Giersingvænget 24, 5220 Odense SØ. (09) 15 98 27.

Socialsekretær: Kristian Hansen, Grønnevænget 17, 5210 Odense NV, tlf. (09) 16 31 93.

Sydfyns afd.: Louis Artéll, Brændeskovvænget 7 B, postbox 251, 5700 Svendborg.

Aksel Jørgensen, Varnæsvej 33, 5700 Svendborg. (09) 54 12 29.

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskrænten 3, Ganløse Bund, 2760 Måløv. (02) 18 30 46.

Aalborg afd.: A.J. Jørgensen (Åbo), Lemvigvej 67, 9220 Aalborg Ø. (08) 15 70 82. Centrets adresse: Østerbro 38, 9000 Aalborg (08) 12 16 19. Åbent tirsdage 10-12, torsdage 10-12 og 14-17.

Århus afd.: Alfr. Bertelsen, Louis Hammerichs Vej 11,2, 8200 Århus N. (06) 16 63 18.

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. (06) 16 63 18. Åbent mandag-fredag kl. 9-12 (sociale sager). Kammeratligt samvær tirsdag og torsdag kl. 14-17.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Gartner Christen Karstensen, Stadi-onvej 20, Øsby, 6100 Haderslev. (04) 58 41 65.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. (06) 42 67 22.

Randers afd.: Fmd.: Erik Andersen, Fjordbakken 32, Mellerup, 8900 Randers. (06) 44 13 19.

Kass.: Karin Larsen, Sjællandsgade 11, 8900 Randers. (06) 42 58 60.

Sjællandsafd.: Fmd.: Jens Thomsen, Skottegården 15, 2770 Kastrup. (01) 50 48 61 og (01) 50 09 70.

Kass.: Erik Gajhede, Vejlands Alle 95, 2300 København S, tlf. (01) 58 16 55. Giro 1 70 30 72.

Århus afd.: Fmd.: Edith Johansen, Hougårdsvej 58, II, 8220 Brabrand. (06) 26 15 19.

Kass.: Elisabeth Thorsen, Irisvej 2, 8400 Ebeltøft. (06) 34 17 82.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN:

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse. (02) 48 56 74.

Kass.: Henning Skøtt Sørensen, Kastrupvej 78, 1.tv., 2300 Kbh. S., tlf. (01) 58 31 02.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjælør Boulevard 12, 2.tv. 2450 Kbh. SV. (01) 16 60 98.

Kass.: Gunnar Transel, Vestergade 29, 7100 Vejle.

HORSERØD

Fmd.: Heinrich Davidsen, Kastrupvej 90, 2300 København S. (01) 55 34 99.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Jørgen Lind, Stavnholtvej 38, 3520 Farum. (02) 95 11 15.

Kass.: Ib Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. (01) 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Oskar Verner, Murergade 10, 2200 København N. (01) 35 50 12.

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. (09) 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. (09) 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. (02) 98 11 77.

Kass.: Ingeman Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre (01) 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte. (01) 65 82 12.

Kass.: Herman Erbstein, Gerlevvej 15, 2700 Brønshøj. (01) 28 27 15.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8592 Anholt by. Henvendelse til: Alfred Bertelsen, Louis Hammerichsvej 11, 2., 8200 Århus N. (06) 16 63 18.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpesfond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henvendelse: Alex Binnebal, (07) 98 11 95 eller Otto Laugesen, (07) 74 16 64.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henvendelse til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værløse (02) 48 56 74.